

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра історії та політичної теорії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня бакалавра

студента Ленкова Олексія Олексійовича
(ПІБ)

академічної групи 052-21-1
(шифр)

спеціальності 052 Політологія
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – «Політологія»
(офіційна назва)

на тему Повоєнне відновлення України: виклики в умовах європейської інтеграції

(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
кваліфікаційної роботи	Єгорова О.В.		
розділів:			
Рецензент			
Нормоконтролер	Зенкін М.В.		

Дніпро
2025

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри ІПТ

«__» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня бакалавра

студенту Ленкову О. О. академічної групи 052-21-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності – 052Політологія
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – «Політологія»
(офіційна назва)

на тему Повоєнне відновлення України: виклики в умовах європейської інтеграції,
затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 02.05.2025 №334-С.

	Розділ	Зміст	Термін виконання
1	Теоретична характеристика повоєнного відновлення України в умовах європейської інтеграції.	1.1 Особливості повоєнного відновлення. 1.2. Умови європейської інтеграції в Україні.	02.05.25- 18.05.25
2	Проблеми та перспективи повоєнного відновлення України в умовах європейської інтеграції.	2.1. Проблеми повоєнного відновлення України. 2.2. Перспективи повоєнного відновлення України.	19.05.25- 15.06.25

Завдання видано Єгорова О.В.
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі 03.05.2025 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії: 16.06.2025 р.

Прийнято до виконання _____ Ленков О. О.
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 64 с., 1 рис., 3 табл., 42 літер., 0 додатків.

Об'єктом дослідження є повоєнне відновлення України в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження охоплює комплекс проблем і можливостей, пов'язаних із інтеграцією України до Європейського Союзу в контексті післявоєнної відбудови.

Метою роботи є виявлення та теоретичне обґрунтування актуальних викликів і перспектив європейського напрямку в процесі повоєнного відновлення України, а також аналіз його впливу на загальнонаціональну модернізацію.

У процесі дослідження встановлено, що серед головних проблем і орієнтирів євроінтеграційного компоненту відбудови України варто виокремити кілька системних аспектів. По-перше, необхідність дотримання високих стандартів реформування базових секторів, від ефективності яких залежить не лише фізична реконструкція країни, а й її поступальний розвиток у середньостроковій перспективі. По-друге, зберігається загроза гальмування структурних змін, що прямо впливає на виконання критеріїв та умов євроінтеграції. По-третє, критичною залишається ситуація з антикорупційною політикою, адже саме цей фактор найчастіше згадується міжнародними партнерами як перешкода для сталого руху до членства в ЄС. актуальною є реформа системи державного управління, яка передбачає формування ефективних інституцій та зміцнення спроможності органів публічної влади відповідати на нові виклики трансформаційного періоду.

Ключові слова: ІНФРАСТРУКТУРА, ІНВЕСТИЦІЇ, ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА, ТРУДОВІ РЕСУРСИ, ОБОРОНОЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ .

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	9
1.1. Особливості повоєнного відновлення.....	9
1.2. Умови європейської інтеграції в Україні.....	19
1.3. Повоєнне відновлення України в умовах європейської інтеграції..	25
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ....	35
2.1. Проблеми повоєнного відновлення України.....	35
2.2. Перспективи повоєнного відновлення України.....	46
Висновки до розділу 2.....	60
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Унаслідок масштабної збройної агресії, розв'язаної на території України, зазнали суттєвих руйнувань не лише інфраструктурні об'єкти, а й національна економіка в цілому. Активні бойові дії призвели до втрати значної частини промислового потенціалу країни, знищення виробничих підприємств, порушення функціонування логістичних і транспортних мереж, пошкодження енергетичних об'єктів, а також масового знищення житлових комплексів, соціальної інфраструктури та об'єктів критичної важливості. У таких надзвичайно складних умовах першочерговим завданням виступає розроблення і реалізація ефективної стратегії економічного відновлення держави в повоєнний період, що має стати основою для структурної модернізації країни та її поступового входження до спільного європейського простору. Така стратегія передбачає не лише фізичну реконструкцію, але й фундаментальне оновлення господарської системи з урахуванням європейських стандартів, вимог цифрової доби та викликів глобального ринку. Ефективне відновлення має спиратися на залучення зовнішніх ресурсів, активне впровадження технологічних інновацій, адаптацію управлінських підходів до європейських практик, а також розвиток інституційної спроможності держави. У цьому контексті особливого значення набуває формування стабільного інвестиційного середовища, що дозволить акумулювати необхідні капітали для реалізації проєктів реконструкції, модернізації та підвищення конкурентоспроможності української економіки.

Окремої уваги потребує питання відновлення інфраструктури життєзабезпечення, що є критичною умовою для забезпечення безперервного функціонування державних інститутів, соціальної стабільності та мінімального рівня добробуту населення. Особливо чутливими залишаються

сфери енергетики та трудових ресурсів. Поновлення енергетичної системи з урахуванням сучасних тенденцій, зокрема розвитку відновлюваних джерел енергії, є обов'язковою умовою для гарантування енергетичної безпеки. Реалізація післявоєнної стратегії повинна передбачати взаємопов'язаний комплекс заходів, що охоплюють фінансову стабілізацію, регіональний розвиток, підтримку інновацій, а також ефективне використання потенціалу міжнародної допомоги. Значні обсяги зруйнованих виробничих потужностей, втрати житлового фонду, руйнування майна державної та комунальної власності, а також масове переміщення населення зумовлюють необхідність застосування рішучих, зкоординованих та багатоаспектних інструментів економічного відродження, які мають забезпечити швидкий і стійкий ефект.

Суттєвою умовою подальшої інтеграції України до міжнародного економічного простору є зниження енергоємності виробництва шляхом впровадження енергоощадних технологій та використання світового досвіду з підвищення енергоефективності. Це забезпечить не лише економічну незалежність, а й сприятиме формуванню нового типу економічної політики на основі принципів сталого розвитку. Зокрема, бюджетна децентралізація створює передумови для фінансування місцевих ініціатив у сфері енергоефективності, однак її потенціал часто залишається невикористаним через бар'єри нормативного, управлінського та інформаційного характеру.

Інституційна інертність, фрагментарність державної підтримки, недостатня поінформованість населення та нестача галузевих інвестицій сповільнюють імплементацію прогресивних практик. У зв'язку з цим політика стимулювання регіонального й місцевого розвитку у сфері енергоефективності має реалізовуватись системно, із застосуванням механізмів державного сприяння та інноваційного партнерства між владою, бізнесом і громадами.

У вітчизняному науковому дискурсі формування післявоєнної економічної стратегії в умовах євроінтеграції викликає стійкий інтерес. Огляд досліджень засвідчує увагу до питань інвестиційного забезпечення відновлення, модернізації інфраструктури, подолання дефіциту трудових ресурсів і зміцнення енергетичної автономії. Зокрема, Я. Вінокуров акцентує на прирості іноземних інвестицій навіть під час війни та необхідності посилення державної політики. Р. Григоришин аналізує структурні передумови стабілізації та важливість стратегічного планування. Н. Чапляк досліджує чинники інвестиційної привабливості та бар'єри для капіталу. Ці праці формують основу для розробки економічної політики в постконфліктний період з орієнтацією на європейську інтеграцію.

Мета роботи. Дослідити повоєнне відновлення України: виклики в умовах європейської інтеграції.

Завдання роботи:

1. Розглянути особливості повоєнного відновлення;
2. Дослідити умови європейської інтеграції в Україні;
3. Охарактеризувати повоєнне відновлення України в умовах європейської інтеграції;
4. Проаналізувати проблеми та перспективи повоєнного відновлення України.

Об'єкт дослідження - повоєнне відновлення.

Предмет дослідження – формування повоєнного відновлення України в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. Для написання роботи були використані такі методи: аналіз наукових джерел, синтез, порівняння, історичний метод дослідження.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Особливості повоєнного відновлення

Організація оборонної діяльності держави має визначальне значення для збереження національного суверенітету, стабільності функціонування інститутів влади та забезпечення безпеки населення, особливо в умовах тривалого воєнного стану, що спостерігається в Україні. Йдеться про цілісну систему формування та реалізації воєнної політики і доктрини, яка охоплює розвиток воєнної науки, планування і реалізацію військово-технічної стратегії, моделювання сценаріїв застосування збройних сил, а також міжнародну взаємодію з метою нейтралізації зовнішньої агресії. Важливим аспектом є формування оптимальної структури Збройних Сил України, забезпечення їх укомплектованості, підтримання високого рівня боєздатності та готовності до оперативного реагування, узгоджена робота підрозділів, цифровізація військових процесів, а також системна підготовка населення та територіальних ресурсів до оборони [12, с. 48].

Хронічне недофінансування оборонної галузі, ігнорування загроз у безпековому секторі, відсутність належного управління логістичними процесами та занедбання розвитку воєнної організації призвели до істотного ослаблення обороноздатності держави. Унаслідок цього Україна зіткнулася з труднощами у протидії сучасним загрозам, що виникають в умовах порушення глобального безпекового порядку. У такій ситуації набуває актуальності необхідність переосмислення підходів до управління оборонною промисловістю, зокрема шляхом конкретизації пріоритетів державної політики у сфері безпеки та оборони, удосконалення механізмів

стратегічного планування й програмно-цільового управління оборонними ресурсами з урахуванням новітніх технологій [17, с.83].

Поряд із цим постає потреба в розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності державного управління у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу. Зокрема, йдеться про правову деталізацію повноважень органів управління у сфері оборони, оптимізацію кадрової, фінансової та інформаційної інфраструктури системи національної безпеки, а також про чітке нормативне визначення спектра адміністративних послуг, що надаються у цьому секторі.

Весь період існування людства, від первинних людських цивілізацій до сьогодення, нерозривно пов'язаний з війнами та конфліктами. Важко назвати хоча б одне покоління людей на планеті, яке не було свідком або безпосереднім учасником кривавих подій своєї епохи. Тому питання державної безпеки та стабільності залишаються найважливішими складовими розвитку суверенних країн, нагальною потребою суспільства та кожної людини [32, с.48].

Наразі існують різні загрози суверенітету України, від політичних методів тиску на нашу державу, включаючи інформаційну агресію, перешкоджання економічній стабільності, доступу до різних життєво важливих ресурсів, до прямої військової агресії.

У сучасних умовах глобалізаційних викликів процес зміцнення української державності та формування національної ідентичності набуває особливого значення як складова зовнішньополітичного позиціонування країни та засіб визначення її ролі в системі міжцивілізаційних відносин. Забезпечення національної безпеки України вимагає цілеспрямованої реалізації стратегічно обґрунтованого військово-політичного курсу, який охоплює підвищення рівня соціально-економічного розвитку, зміцнення оборонного потенціалу та модернізацію військової організації держави з

урахуванням актуальних загроз національним інтересам. Важливим є також визначення ефективних інструментів нейтралізації зовнішніх і внутрішніх викликів безпеці.

Особливу увагу варто зосередити на внутрішньополітичному аспекті, адже значна частина загроз національній безпеці має саме ендогенний характер. Однією з найбільш критичних проблем експерти вважають відсутність внутрішньої консолідації між державними інституціями, політичними силами та суспільством. До цього додається глибока соціальна фрагментація за регіональними, мовними, політичними, конфесійними та економічними ознаками, що підвищує уразливість держави в умовах гібридної війни. У контексті триваючих бойових дій та трансформації геополітичного порядку особливої актуальності набувають завдання стратегічного масштабу. По-перше, йдеться про проведення системних реформ у Збройних Силах України із наближенням їх функціонування до стандартів НАТО. По-друге, необхідним є ефективне відновлення та розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу, здатного забезпечити повноцінну підтримку сил безпеки й оборони в частині матеріально-технічних засобів, сучасного озброєння, ресурсного забезпечення та інфраструктурної модернізації [42, с.128].

ВПК України слід визначати як сукупність підприємств, що виробляють військову продукцію або розробляють технології військового призначення. ВПК не може ефективно працювати та розвиватися без забезпечення визначеності в перспективах розробки систем озброєння та в державному оборонному замовленні, що є необхідними умовами для раціональної військово-технічної політики.

Необхідність реформування військової промисловості зумовлена такими основними особливостями:

- 1) Проведення військової реформи в країні, скорочення Збройних Сил та державного оборонного замовлення;
- 2) Необхідність концентрації державних коштів на реалізацію програм, спрямованих, перш за все, на вирішення найважливіших оборонних та національно-економічних проблем;
- 3) Реструктуризація оборонної промисловості шляхом створення галузей та наукових колективів, життєздатних у ринкових умовах з формуванням на їх основі широко диверсифікованих, стійких міжгалузевих структур;
- 4) Необхідність збереження та ефективного використання конкурентоспроможного наукового потенціалу відповідно до світових стандартів як основи для створення сучасних видів матеріалів та продукції;
- 5) Зниження соціальної напруженості в регіонах зі значною концентрацією оборонних підприємств, забезпечення надійних соціальних гарантій працівникам військової промисловості, які звільняються з військового виробництва;
- 6) Необхідність розвитку ефективного військово-технічного співробітництва між Україною та іноземними країнами.

Військові реформи повинні проводитися відповідно до економічних можливостей держави, що зумовлює необхідність реформування військово-технічної політики в ОПК [7, с.8].

Інтереси національної безпеки передбачають необхідність адаптації оборонно-промислового комплексу України, а також виробничих потужностей відповідних підприємств і установ до перспективних вимог у сфері озброєння та військової техніки. Це стосується забезпечення потреб силових структур країни, виконання зовнішньоекономічних контрактів оборонного характеру, а також виробництва інноваційної цивільної

продукції, здатної конкурувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

З огляду на сучасні виклики та ризики, що ставлять під загрозу безпеку держави, доцільним вважається реалізація таких завдань [16, с.7]:

- Забезпечення ефективного функціонування інституцій державної влади, системи військового управління, органів місцевого самоврядування, підрозділів оборони, цивільного захисту та підприємств оборонної галузі у надзвичайних умовах. При цьому особливу увагу слід приділити підвищенню їх здатності до дій у період загроз та активного воєнного протистояння. Потрібна глибока модернізація системи державного регулювання оборонно-промислової сфери;

- Необхідне докорінне реформування мобілізаційної системи та мобілізаційної підготовки, включно з формуванням належних механізмів доукомплектування Збройних Сил України професійним кадровим складом відповідно до законодавчих норм. Важливо забезпечити впровадження принципу екстериторіальності та створення електронного реєстру військовозобов'язаних;

- Вимагається створення підготовленого оперативного резерву, чисельно достатнього для ефективного розгортання бойових дій та виконання визначених завдань у короткі строки;

- Системна підготовка населення до виконання завдань у сфері оборони та модернізація системи територіальної оборони становлять одну з основних передумов зміцнення безпеки;

- Необхідно активізувати процес технічного оновлення оборонної галузі, розширити виробничі потужності підприємств, налагодити серійний випуск продукції, яка здатна конкурувати на світовому ринку. Особливої уваги заслуговує розвиток національного виробництва компонентів критичного значення та поступова відмова від імпортозалежності [18, с.215];

- Посилення міжнародного співробітництва у сфері військово-промислових і військово-технічних відносин, передусім із державами НАТО та Європейського Союзу, має стратегічне значення для оборонної політики України;

- Доцільним є інвестування у прикладні дослідження у сфері оборони та національної безпеки, орієнтовані на створення технологій подвійного призначення;

- Важливо підтримувати двосторонні та багатосторонні формати співпраці з міжнародними партнерами з метою зміцнення оборонного потенціалу держави, доступу до новітніх зразків озброєння та уникнення обмежень у міжнародному військово-технічному обміні.

Згідно з Указом Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» передбачено необхідність розвитку інфраструктури, індустріалізації та інноваційного середовища як основи соціально-економічного підйому (Указ Президента України, 2021). У цих умовах окремої ваги набуває модернізація оборонної промисловості як ключової складової економічної стабільності та технологічної безпеки [21, с.45].

Пріоритетним завданням виступає створення ефективної системи державного управління у сфері національної безпеки. Особливе значення надається розвитку сучасних засобів управління, зв'язку, обробки інформації, логістичного супроводу, а також розвідки. У Збройних Силах України має бути проведено комплексне оновлення організаційної структури: від перегляду системи управління до оптимізації складу особового складу, покращення систем матеріального забезпечення, впровадження новітнього озброєння та корекції бойових підходів відповідно до реалій сьогодення. Водночас необхідно суттєво оновити систему воєнної розвідки – як на рівні

окремих підрозділів, так і в межах центральних органів Міністерства оборони України.

Процес реформування військово-промислового комплексу має включати [7, с.31]:

1) Участь Президента у формуванні військово-технічної та оборонно-промислової політики;

2) Удосконалення організаційних, науково-технічних аспектів військово-технічної політики;

3) Відмова від планових методів управління у військово-промисловому комплексі, впровадження ринкових принципів у діяльність;

4) Всебічне посилення інноваційної складової оборонно-промислової діяльності;

5) Удосконалення практики державно-приватного партнерства у військово-промисловій сфері;

6) Досягнення техніко-економічних параметрів оборонно-промислового комплексу України, співставних із провідними світовими зразками, є необхідною умовою посилення його впливу на соціально-економічний розвиток держави. Для цього доцільним є реалізація низки заходів у межах трансформації системи національної безпеки та оборони. Серед них – функціональна оптимізація (усунення дублюючих і надлишкових структур), централізація закупівель, удосконалення логістичного забезпечення, оновлення доктринальних і концептуальних засад безпекової політики.

Також передбачається формування ефективної системи кризового реагування на базі мережі ситуаційних центрів центральних органів виконавчої влади під координацією Ради національної безпеки і оборони України. Важливими напрямками виступають залучення іноземного капіталу, формування результативної моделі державно-приватної взаємодії,

запровадження кластерного підходу до ротації персоналу, перегляд кваліфікаційних вимог та жорсткий контроль за їх дотриманням. Крім того, необхідна повна переатестація кадрів, у межах якої оцінюватимуться не лише професійні, а й особистісні характеристики працівників.

Розвиток оборонного потенціалу вимагає інвестицій, які можна отримати за рахунок державної підтримки оборонного виробництва, централізованих капіталовкладень, протекціоністських заходів для вітчизняних виробників та наукоємного виробництва, фінансування реструктуризації оборонних галузей, створення високотехнологічної бази з використанням подвійних технологій. Така політика дозволить через деякий час підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняного військово-промислового комплексу на світовому ринку [32, с.57].

Серед пропозицій щодо вирішення пріоритетних для України проблем виділимо наступні, перелічені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Шляхи вирішення проблемних питань розвитку військової промисловості в Україні

Глобальні	Практичні
<p>Нормалізація економіки Налагодження відносин між армією та військовою промисловістю Ретельний перегляд зовнішньополітичних орієнтир Створення централізованого органу з управління експортом військової техніки України (для запобігання тіньовому експорту)</p>	<p>Створення пільгових умов для підприємств промислового комплексу Перегляд зовнішньополітичних орієнтирів та реструктуризація зовнішньоекономічних зв'язків України Модернізація вітчизняної військової промисловості відповідно до встановленої системи орієнтирів</p>

Основними напрямками трансформації підприємств оборонно-промислового комплексу України є:

- Вдосконалення структури оборонної промисловості шляхом зосередження державного оборонного замовлення на підприємствах державної форми власності, їх інтеграція у виробничі ланцюги через створення корпорацій, холдингів, фінансово-промислових груп, здатних забезпечувати завантаження на рівні 75–80% виробничих потужностей, що відповідає критеріям ефективного функціонування та економічної доцільності;

- Розширення обсягів фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок у межах оборонного замовлення, з акцентом на підтримку базових технологій, що мають критичне значення. Необхідно також посилити стимулювання розробки технологій подвійного призначення, які можуть використовуватися як у військовій, так і цивільній сфері. Підприємства, що займаються подібними розробками, мають отримувати фінансування через окремі бюджетні програми або в межах президентських ініціатив [7, с.82];

- Орієнтація модернізації виробництва на технологічну гнучкість та диверсифікацію продукції з урахуванням того, що обсяги державного оборонного замовлення будуть обмежені й зосереджені переважно на малосерійних постачаннях озброєння та техніки. Такий підхід дозволить ефективніше використовувати ресурси та підтримувати рентабельність діяльності підприємств;

- Активне використання альтернативних джерел фінансування у військовій промисловості, що дозволить зменшити залежність від бюджетних асигнувань і забезпечити фінансову стійкість галузі.

Поточний фінансово-економічний стан оборонних підприємств визначається наявністю суттєвих диспропорцій у структурі виробництва,

високим рівнем фізичного зношення основних фондів, низькими показниками рентабельності діяльності, а також неефективним використанням наявних виробничих потужностей. Підвищена ресурсомісткість і невисока прибутковість суттєво обмежують конкурентні можливості українських виробників на світових ринках [25, с.73].

Крім того, ситуацію ускладнює недостатня інвестиційна привабливість підприємств оборонної галузі, обмежений доступ до кредитних ресурсів, політичні чинники, які перешкоджають залученню іноземного капіталу, а також технологічна відсталість виробничих засобів. Вирішення проблем модернізації та оновлення технічної бази підприємств залишається одним із найважливіших завдань для відновлення повноцінного функціонування оборонно-промислового сектора (Коваленко, 2017).

Органи державного управління можуть виконувати певні функції регулювання та підтримки сталого розвитку ОПК, якщо формування такої системи регулювання базується на обов'язковому впровадженні принципів організації.

У дослідженні проведено комплексне теоретичне узагальнення та запропоновано нове рішення актуальної наукової проблеми, яке включає науково-теоретичне обґрунтування напрямків удосконалення державного регулювання військово-промислового комплексу України в умовах переходу до сучасних інформаційних технологій.

Становлення України як суверенної держави тісно пов'язане з необхідністю забезпечення її національної безпеки. Досягнення належного рівня обороноздатності реалізується через розробку та втілення військово-економічної, військово-промислової та військово-технічної політики, що визначають стратегічні орієнтири розвитку оборонного сектору країни [17, с. 217].

Актуальним завданням сучасного етапу розвитку є формування дієздатного військово-промислового комплексу. Побудова ефективної моделі управління в цій сфері спирається на основні положення теорії державного управління, систему взаємодії суб'єктів і об'єктів, а також комплекс організаційно-правових, економічних та управлінських інструментів, зокрема у питаннях територіальної оборони, регулювання цивільно-військових взаємин, використання та відшкодування ресурсів, задіяних військовими структурами. Питання обґрунтування напрямів розвитку військово-промислового комплексу потребує урахування потреб кінцевих споживачів, наявних і прогнозованих ресурсів (матеріальних, технічних, трудових), а також відповідності сучасним технологічним вимогам. Такий підхід дозволяє забезпечити подальше втілення оборонних проєктів з урахуванням реальних можливостей і перспектив. Розв'язання зазначених завдань потребує комплексного бачення, яке передбачає врахування багатьох взаємопов'язаних чинників і вибір моделі, що забезпечувала б результативність у сферах науково-технічного прогнозування, конструкторської та інженерної підготовки [35, с.72].

Результати проведеного аналізу свідчать про доцільність формування послідовної, обґрунтованої військово-політичної стратегії, спрямованої на зміцнення оборонної спроможності, стимулювання соціально-економічного зростання, розвиток військової організації держави на основі оцінки актуальних загроз її національним інтересам та використання оптимальних методів їхньої нейтралізації.

Окремо слід наголосити на наявних прорахунках у сфері державного управління військово-промисловим комплексом. У сучасних умовах пріоритетним завданням є приведення виробничих можливостей оборонних підприємств у відповідність до реального попиту на озброєння і техніку для всіх силових відомств. У цьому контексті проаналізовано низку

концептуальних підходів до підвищення ефективності регуляторної політики в оборонно-промисловій галузі. До пріоритетів державної підтримки віднесено: розбудову науково-технічної, технологічної та виробничої інфраструктури; оновлення озброєння та військової техніки для потреб Збройних Сил України.

1.2. Умови європейської інтеграції в Україні

Процес набуття Україною членства в Європейському Союзі є тривалим і багатовимірним, оскільки вимагає глибоких змін у політичному, економічному, правовому та соціальному середовищі. Європейська інтеграція передбачає певний рівень делегування національного суверенітету державами-членами ЄС до спільних інституцій, які наділені повноваженнями ухвалювати рішення у сферах загальноєвропейського значення демократичним шляхом. Взаємини між Європейським Союзом і його сусідніми державами будуються на повазі до спільно поділюваних засад: демократичного устрою, прав людини, верховенства права, принципів належного управління, соціально орієнтованої ринкової економіки та цілей сталого розвитку [27, с.83].

Для України прагнення інтегруватися в європейський простір є не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й засобом включення в актуальні глобальні процеси, що стосуються міжнародної безпеки, регулювання конфліктів, співпраці в гуманітарній і правовій сферах. Водночас європейська інтеграція передбачає не лише співробітництво в межах асоціації, а й значні внутрішні зміни, спрямовані на гармонізацію українського законодавства і практик з нормами, прийнятими в ЄС [1, с. 327].

Першим кроком на цьому шляху стало міжнародне визнання України у 1991 році як самостійної незалежної держави. У 2000 році було офіційно

закріплено курс на європейську інтеграцію в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу. Протягом наступних років точилися активні дискусії щодо зовнішньополітичної орієнтації країни — між прихильниками європейської та євразійської моделей розвитку. Причини таких суперечок пояснюються низкою факторів. Зокрема, Л.В. Чупрій у своїх працях звертає увагу на те, що значна частина населення України тривалий час не сприймала державу як окрему і повноцінну політичну одиницю через слабо сформовану національну ідентичність, що залишилася в спадок від радянського періоду. Поряд із цим, він виокремлює групу громадян, які вважають інтеграцію до ЄС єдиною можливим шляхом розвитку демократичної, правової та соціальної держави. Також існує точка зору так званого "третього шляху", відповідно до якої Україна має формувати власну, самобутню геополітичну траєкторію, незалежну як від ЄС, так і від інших центрів впливу [22, с.119–120].

У 2007 році було започатковано переговорний процес між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової двосторонньої угоди. На Паризькому саміті 2008 року досягнуто домовленості про підписання Угоди про асоціацію, яка базується на принципах політичного зближення та економічної інтеграції. До кінця 2011 року переговори було завершено, а вже на початку 2012 року – попередньо парафоровано текст угоди. У 2014 році підписано політичну та економічну частини Угоди про асоціацію, що ознаменувало початок реалізації масштабної програми трансформації внутрішньої системи управління, реформування ключових галузей та підвищення якості життя населення. Основні акценти було зроблено на боротьбі з корупцією, реформуванні судової системи, виборчого законодавства та забезпеченні верховенства права [3, с.931]. Угоду ратифікували як Верховна Рада України, так і Європейський парламент, однак чинності вона набула лише у 2017 році. Цей етап став знаковим у

процесі наближення України до повноцінного членства в ЄС. Відповідно до статті 1 Угоди про асоціацію, встановлюється правова основа для політичної асоціації та економічної інтеграції між Україною та Європейським Союзом, а також його державами-членами [41, с.73].

У 2014 році Верховна Рада України прийняла Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи в цьому напрямі», де зазначено, що Україна як європейська держава, яка поділяє з ЄС спільні історичні надбання та цінності, має право відповідно до статті 49 Договору про ЄС подати заявку на членство в Європейському Союзі.

У 2019 році було ухвалено Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору)», яким офіційно закріплено європейські та євроатлантичні прагнення України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України у 2022 році стало визначальним чинником, що активізував публічне обговорення перспектив членства України в ЄС. Збройна агресія з боку держави, яка довгий час намагалася перешкоджати геополітичному курсу України на зближення з Європою, остаточно зруйнувала її здатність впливати на вектор зовнішньої політики України. Цей конфлікт має не лише політичне, а й екзистенційне значення для української державності, а також визначає подальші перспективи інтеграції до європейського простору [36, с. 8–12].

28 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський, Прем'єр-міністр Денис Шмигаль та Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук підписали офіційну заявку на членство України в ЄС. Президент звернувся до керівництва європейських інституцій із закликом щодо

невідкладного розгляду цієї заявки за спеціальною процедурою, адаптованою до обставин [7, с. 245]. 8 квітня 2022 року Президент України отримав від голови Європейської комісії Урсули фон дер Ляєн офіційний опитувальник, необхідний для оцінки готовності України до початку переговорного процесу про вступ. Перша частина документа була заповнена вже 17 квітня, а друга – 9 травня того ж року.

Процедура приєднання держави до Європейського Союзу передбачає проходження п'яти основних етапів:

- Консультативний етап – охоплює період до офіційного подання заявки на членство. Завершується формальним поданням відповідної заяви державою-претендентом.

- Оціночний етап – триває від моменту подання заявки до початку переговорів про вступ. У цей період країна виконує необхідні попередні умови для отримання статусу кандидата на членство, зокрема прагне відповідати політичним, економічним та правовим критеріям ЄС.

- Переговорний етап – розпочинається із старту переговорів та триває до їх завершення. У рамках цього етапу визначаються умови приєднання, строки імплементації та адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* — нормативного масиву ЄС.

- Ратифікаційний етап – охоплює період між підписанням угоди про вступ і завершенням її ратифікації. Цей процес включає схвалення документа Європейською Радою та надання згоди Європейським Парламентом. Після цього угода передається для ратифікації національним парламентам усіх держав-членів ЄС і країні-кандидату, що в окремих випадках може вимагати проведення референдуму [42, с.53]. При цьому навіть успішне завершення переговорів і підписання угоди не є гарантією автоматичного набуття членства — остаточне рішення ухвалюється за результатами завершення всіх ратифікаційних процедур.

- Імплементацийний етап – розпочинається після набуття чинності угоди про вступ. Лише з цього моменту держава отримує статус повноправного члена Європейського Союзу [6, с.368].

Крім дотримання процедур, Україна має відповідати так званим Копенгагенським критеріям, сформульованим у 1993 році. Вони визначають демократичні засади державного устрою, стабільність інституцій, гарантування прав людини, наявність ринкової економіки та здатність держави адаптувати своє законодавство до правової системи ЄС. Ці вимоги становлять обов'язкову основу для оцінки готовності країни до вступу до об'єднання.

Перший із так званих Копенгагенських критеріїв — політичний — передбачає стабільне функціонування інституцій, які гарантують дотримання прав людини, захист прав національних меншин, а також дотримання принципів демократії та верховенства права. Проте, на сьогоднішній день в Україні політична система залишається вразливою. Починаючи з 2014 року, збройне протистояння на території Донецької та Луганської областей створює серйозні загрози не лише для безпеки громадян, а й для функціонування державних інституцій у цих регіонах. Унаслідок цього значна частина фахівців утримується від однозначної оцінки рівня демократичності та правової стабільності в масштабах усієї країни.

Другий критерій — економічний — зосереджений на наявності ефективної ринкової економіки та здатності країни витримувати конкуренцію й ринкові механізми в межах Європейського Союзу.

Третій критерій, що стосується безпосередньо членства, вимагає від держави, яка претендує на вступ, готовності прийняти зобов'язання, пов'язані з участю в політичному, економічному та валютному союзі ЄС. Це означає не лише дотримання норм та принципів, але й поступову адаптацію до спільної нормативної та регуляторної бази ЄС [39, с. 401].

Науковці підкреслюють, що приєднання України до Європейського Союзу здатне забезпечити низку переваг у різних сферах. Зокрема, членство може стимулювати економічне зростання через розширення ринків збуту, збільшення обсягів іноземних інвестицій, підвищення технологічного рівня виробництва та загальну підтримку підприємницької активності. Крім того, європейська інтеграція відкриває широкі можливості в культурній та освітній площині — зокрема, сприятиме обміну знаннями й інноваціями, а також розширить доступ до стипендійних програм, міжнародних освітніх проєктів та академічної мобільності. У політичному вимірі потенційне членство в ЄС може забезпечити Україні більший рівень геополітичного захисту, посприяти стабілізації внутрішньополітичної ситуації, а також утвердити принципи демократичного врядування, прозорості й підзвітності влади.

Водночас наукова література також фіксує низку потенційних ризиків та викликів, пов'язаних з процесом євроінтеграції. Зокрема, економічні ускладнення можуть виникати у зв'язку з необхідністю адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, а також конкуренції з розвиненими економіками країн-членів, що створює тиск на окремі галузі. Політичні ризики включають можливість зростання зовнішнього впливу на внутрішньополітичні процеси з боку як ЄС, так і третіх країн, які мають власні геостратегічні інтереси. Не слід ігнорувати й культурно-соціальні виклики: перехід до загальноєвропейських норм і цінностей може супроводжуватися соціальним напруженням унаслідок зміни звичних традицій, моделей поведінки та впливу нових культурних практик [18, с.73].

Окрім того, вступ до Європейського Союзу потребує значних фінансових та адміністративних витрат, пов'язаних з імплементацією реформ, трансформацією інституцій та приведенням національної правової системи у відповідність до *acquis communautaire*.

Таким чином, членство в ЄС відкриває для України як нові можливості, так і серйозні виклики. Незважаючи на це, європейська інтеграція залишається перспективним шляхом до досягнення внутрішньої стабільності, сталого розвитку та підвищення якості життя громадян. Прийняття остаточного рішення про членство має ґрунтуватися на глибокому аналізі всіх потенційних наслідків і національних інтересів.

У підсумку слід визнати, що шлях до вступу в ЄС не є легким — він вимагає часу, наполегливості й стратегічного бачення. Протягом останніх десятиліть питання європейської інтеграції було предметом активних суспільних і політичних дискусій, однак тривалий час реальні перспективи вступу залишалися обмеженими через недостатній рівень відповідності держави встановленим стандартам Європейського Союзу.

На сучасному етапі Україна демонструє рішучість, активність і динамічний поступ у напрямі інтеграції до Європейського Союзу. Варто наголосити, що процес євроінтеграції створює підґрунтя для утвердження демократичних інституцій, розвитку громадянського суспільства, а також розширює можливості для ефективної протидії зовнішнім загрозам і відновлення країни на засадах європейських цінностей [23, с.54].

1.3. Повоєнне відновлення України в умовах європейської інтеграції

Під час формування стратегії післявоєнного відновлення економіки України важливо зосередити увагу на визначенні напрямів, які забезпечуватимуть сталий розвиток, підвищення конкурентоспроможності, економічну інтеграцію з Європейським Союзом і покращення рівня життя населення. Серед першочергових кроків доцільно виділити такі:

1. Залучення міжнародних інвестицій. У період післявоєнного відновлення економіки Україна залишається об'єктом інтересу з боку міжнародних інвесторів, які вбачають у цьому не лише можливість отримання прибутку, а й інструмент стабілізації усього регіону. Попри наявні загрози безпеці, спричинені збройним конфліктом, обсяги іноземного капіталу, що надходить до країни, не лише не скорочуються, а демонструють зростання. Так, у 2023 році сума прямих іноземних інвестицій сягнула 4,25 млрд доларів США, що значно перевищує показники попередніх років [1]. Водночас загальна потреба у фінансових ресурсах для повноцінного відновлення економіки є значно більшою [12, с.36].

Фінансові вливання спрямовуються на низку важливих секторів, зокрема на промисловість і виробництво, де кошти використовуються для модернізації технічної бази, розширення діючих підприємств і створення нових виробничих осередків. Значна частка інвестицій припадає на аграрний сектор: оновлення сільськогосподарської техніки та інфраструктури є вирішальним чинником підвищення ефективності агровиробництва [1]. Крім того, особливої уваги заслуговують інвестиції в галузі охорони здоров'я та ІТ-сектору, де інновації мають високий потенціал розвитку.

Залучення іноземного капіталу в ці галузі сприятиме створенню конкурентоспроможної продукції та впровадженню новітніх технологій. За даними Європейської бізнес-асоціації, понад третина компаній-членів реалізували або реалізують інвестиційні проекти в Україні у 2022–2024 роках із середнім обсягом фінансування від 3 до 8 мільйонів доларів США [1]. У зв'язку з цим держава має зосередити зусилля на створенні умов, що сприятимуть зростанню вартості проектів та розширенню їх масштабів.

2. Формування сприятливого інвестиційного клімату. Одним із провідних напрямів державної політики у післявоєнний період є створення ефективного інвестиційного середовища, що має стати основою для

залучення як зовнішнього, так і внутрішнього капіталу. Умови для цього повинні включати правову передбачуваність, прозору регуляторну політику та гарантії захисту прав інвесторів. Особливу роль відіграє інституційний механізм захисту інвестицій, оскільки він не лише стимулює економічне зростання, а й виступає гарантом дотримання інтересів суспільства та держави. Впровадження чітких правил гри на ринку, зниження адміністративного тиску на бізнес та розвиток інфраструктури інвестиційної підтримки повинні стати складовими загальної системи економічного відновлення [13, с.45].

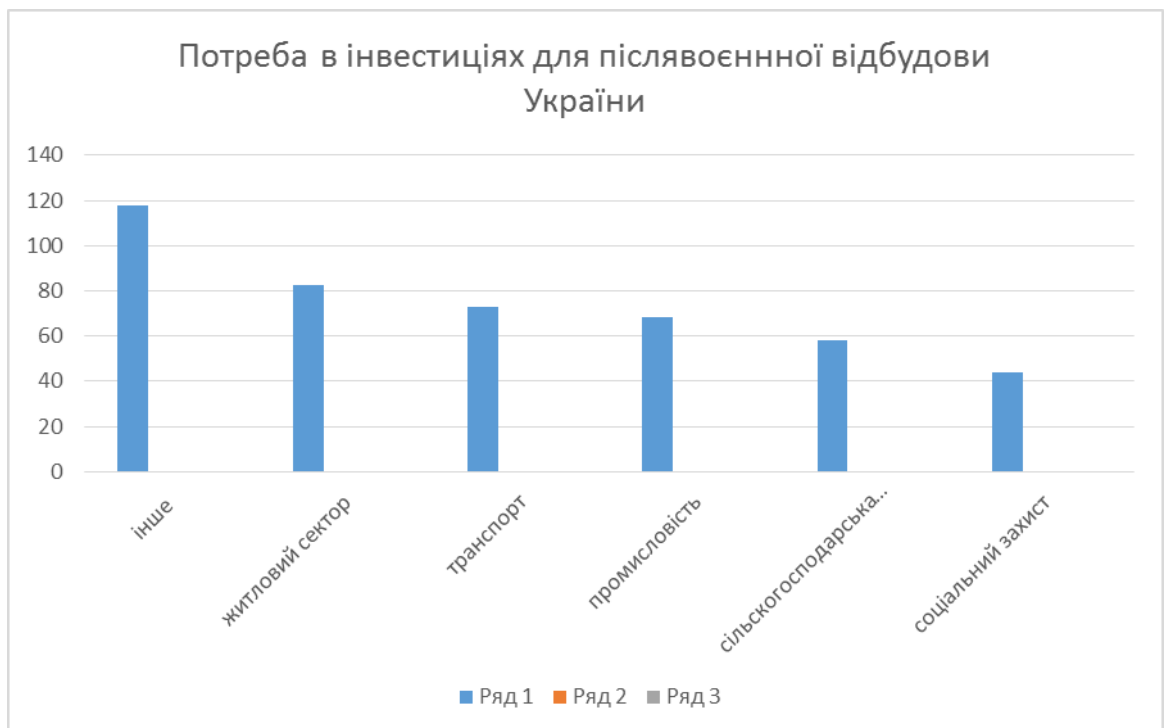

Рис. 2.1. Потреба в інвестиціях для післявоєнної відбудови України у різних секторах, млрд дол США (станом на 2024–2034) [1]

У межах повоєнної відбудови національної економіки Україна вже нині активно реалізує комплекс заходів, спрямованих на формування привабливого інвестиційного середовища, що включає низку конкретних ініціатив [23; 15], зокрема:

– зміцнення правових гарантій інвесторів шляхом удосконалення законодавства та активної участі правоохоронних органів у питаннях захисту капіталовкладень. Зокрема, державна установа UkraineInvest здійснює інформаційно-консультативний супровід інвесторів і сприяє налагодженню комунікації з органами державної влади. Участь представників прокуратури в міжнародних форумах та конференціях дає змогу формувати належне правове підґрунтя для інвестиційної діяльності та підвищувати рівень довіри з боку іноземного бізнесу;

– отримання фінансової підтримки від міжнародних партнерів для посилення макрофінансової стабільності, збереження стійкості національної валюти та забезпечення достатнього рівня міжнародних резервів;

– створення робочих місць як у державному, так і в приватному секторах, насамперед у галузях, що мають визначальне значення для забезпечення життєдіяльності та розвитку країни;

– оновлення матеріально-технічної бази промислових підприємств та розвиток цифрових інфраструктур, передусім у сфері ІТ, як важливого елемента технологічного прогресу;

– удосконалення податкової системи з метою формування більш вигідних умов для внутрішнього та зовнішнього інвестування.

Післявоєнний період вимагає впровадження механізмів, які забезпечуватимуть стабільні, прозорі та передбачувані умови для діяльності інвесторів. Одним із центральних завдань у цьому напрямі є забезпечення ефективного суспільного контролю за економічними процесами, а також підтримка незалежних засобів масової інформації. Саме відкритість і прозорість управлінських рішень формують довіру з боку як вітчизняного, так і міжнародного бізнесу.

З метою відновлення незалежного медійного середовища Міністерство культури та інформаційної політики України затвердило Дорожню карту, що

спрямована на підтримку функціонування відкритого, плюралістичного та відповідального медіа-простору після завершення воєнного стану [9]. Згідно з цим документом, передбачається не лише відновлення незалежних ЗМІ, а й формування механізмів прозорості й звітності перед суспільством [31, с.275]. Це, своєю чергою, сприятиме зростанню громадської довіри та створенню позитивного іміджу держави як надійного партнера, що є необхідною умовою для довгострокових інвестицій.

Забезпечення незалежного моніторингу процесів економічного відновлення у поєднанні з активною участю журналістської спільноти відіграватиме важливу роль у мінімізації корупційних ризиків, підвищенні ефективності використання ресурсів та прозорості державних витрат.

3. Відновлення об'єктів критичної інфраструктури (житлового фонду, навчальних та медичних закладів, енергетичних об'єктів, транспортної інфраструктури), які зазнали руйнувань внаслідок широкомасштабної збройної агресії, визначено одним із пріоритетів державної політики у сфері економічної стабілізації та забезпечення базових потреб населення.

Окрім функціонального виміру, відбудова інфраструктури має важливе соціально-психологічне значення, оскільки створює відчуття безпеки та прогнозованості серед громадян. Уже реалізовано низку ініціатив, зокрема проєкт на суму 50 млн євро, впроваджений Європейським Союзом та НЕФКО, який демонструє практичну орієнтацію на екологічну безпеку, використання енергоефективних рішень та підтримку концепції сталого розвитку, що відповідає європейським екологічним стандартам [5, с.8].

Разом із тим український уряд також бере активну участь у процесі відновлення. Зокрема, у 2023 році було виділено 2,7 млрд грн на реконструкцію чотирьох громад, які зазнали значних руйнувань. Це підтверджує готовність держави оперативно реагувати на виклики, пов'язані з відновленням територій, що потерпають від постійних бойових дій [4].

З метою підвищення ефективності координації проєктів, у січні 2023 року було створено Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. Цей орган покликаний координувати заходи, спрямовані на ліквідацію наслідків збройного конфлікту, реалізацію програм відбудови та приведення інфраструктурних рішень у відповідність до стандартів Європейського Союзу [10, с.32].

4. Відновлення промислового потенціалу. У поточних умовах економічної нестабільності спостерігається уповільнення темпів зростання реальної валової доданої вартості в переробній промисловості — до 11% у березні 2024 року. Такі показники, за даними Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, свідчать про наявність системних проблем у виробничому секторі, що потребують негайного реагування шляхом впровадження антикризових заходів для стабілізації та стимулювання подальшого розвитку промисловості [2, с.82]. Відбудова промислової інфраструктури після збройного конфлікту вимагає залучення зовнішніх інвестицій і розширення міжнародного економічного співробітництва. У межах євроінтеграційних процесів пріоритетом є залучення західних корпорацій на український ринок, що може активізувати зовнішньоторговельну діяльність та інвестування [2, с.82]. Водночас майже 40% українських підприємств повідомляють про дефіцит оборотного капіталу, що негативно впливає на їхню операційну діяльність [7, с.5]. З урахуванням потреб населення та стратегічних завдань економіки, особливої ваги набуває розвиток таких галузей, як будівництво (зокрема інфраструктурне), оборонна промисловість, аграрний сектор, охорона здоров'я, металургія, ІТ, освіта й культура. Створення нових індустріальних проєктів у зазначених сферах визначено одним із пріоритетів урядової політики.

5. Енергетична безпека та незалежність. Станом на кінець 2023 року підтримка громадянами ідеї енергетичної самостійності залишалась високою, хоча готовність до особистих фінансових витрат заради її досягнення істотно не зросла: близько 48% респондентів не висловили готовності до додаткових витрат [33, с. 52].

У формуванні стратегії енергетичного розвитку України після війни акцент робиться на таких напрямках:

- розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ);
- диверсифікація джерел енергопостачання;
- посилення традиційної енергогенерації;
- модернізація систем комунального енергозабезпечення.

Прийнятий закон про «зелену трансформацію» передбачає врегулювання правових питань та створення стимулів для розвитку ВДЕ. Незважаючи на воєнні труднощі, відновлюється інтерес до інвестування в вітрову та сонячну енергетику. Участь іноземних партнерів у цих проєктах свідчить про поступове відновлення довіри до енергетичного сектору України [15]. Крім того, зміни у нормативно-правовому полі 2022–2023 років дали поштовх до запуску першої генерації біометану та дозволили закласти правові засади для його експорту. Цей сегмент енергетики має значний потенціал у процесі зниження залежності від імпортного природного газу. Разом із цим, традиційна електроенергетика продовжує залишатися вагомим складовою енергетичного балансу держави. Ведеться активна робота над відновленням втрачених або пошкоджених активів, а також реструктуризацією боргових зобов'язань у галузі [15, с. 214]. Оновлення комунальних систем постачання енергії передбачає впровадження децентралізованих джерел, таких як когенераційні установки, теплові насоси та інші енергоефективні технології. Використання місцевих енергетичних

ресурсів дозволяє зміцнювати енергетичну безпеку та знижувати навантаження на централізовану систему постачання [38, с. 214].

6. Політика збереження трудового потенціалу. У контексті євроінтеграційних прагнень Україна стикається з гострою необхідністю реалізації соціальних заходів, спрямованих на збереження та відновлення трудових ресурсів. Стан ринку праці демонструє критичні тенденції: старіння населення та міграційні процеси можуть призвести до втрати майже 2 мільйонів працівників у найближчі шість років. Для досягнення стабільного економічного зростання на рівні 7% ВВП щорічно до 2032 року потрібно залучити близько 4,5 мільйона додаткових працівників [3, с.8]. Іміграційна політика може стати одним із механізмів розв'язання проблеми дефіциту робочої сили. За оцінками експертів, для відновлення демографічного балансу й підтримки ринку праці необхідно щороку залучати орієнтовно 300 тисяч іноземних працівників [8]. Це потребує розробки державою умов, які забезпечуватимуть їх ефективну інтеграцію в економічне та суспільне середовище. Зокрема, йдеться про створення комплексних програм, що передбачають вивчення української мови, доступ до професійної освіти та перекваліфікації, а також гарантії соціального захисту. Засвоєння мовних і культурних норм країни проживання виступає основою успішної адаптації та соціального включення [5].

Серед актуальних викликів на ринку праці України варто виокремити високий рівень мобілізації працівників, дефіцит робочої сили та масовий відтік кваліфікованих кадрів за кордон. Ці процеси супроводжуються тінізацією економіки та дисбалансом між очікуваннями працівників щодо заробітної плати й реальними можливостями компаній. Для стимулювання повернення трудових мігрантів доцільно передбачити податкові пільги, підтримку у працевлаштуванні та розширення соціальних гарантій.

У контексті євроінтеграції постає потреба адаптації національного законодавства до норм ЄС, зокрема у сфері праці та соціального захисту. Прикладом цього є імплементація окремих положень Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги (AVMSD) [9, с.7], що свідчить про загальний вектор реформ. Таким чином, збереження та повернення трудових ресурсів вимагає комплексного підходу, що включає правову адаптацію, економічні стимули для мігрантів, оновлення системи освіти й професійної підготовки, а також поліпшення умов праці.

На основі аналізу експертних досліджень виокремлено стратегічні напрями та завдання післявоєнного економічного відновлення України з урахуванням євроінтеграційного курсу. У таблиці 1.2 представлено систематизовану модель цих напрямів, що формує основу інтегрованої стратегії відновлення. Вона поєднує євроінтеграційні цілі з потребами внутрішнього економічного розвитку, забезпечуючи послідовний вектор дій на середньо- і довгострокову перспективу.

Таблиця 1.2

Стратегічні напрями повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції

Напрямок	Стратегічні завдання	Можливі заходи
Промисловість	Активізація виробничих потужностей, модернізація обладнання Залучення інвестицій для розширення існуючих та створення нових виробничих потужностей	Підтримка інноваційних секторів економіки, таких як ІТ-галузь і фармацевтика.
Критична Інфраструктура	Реконструкція та модернізація інфраструктури	Відновлення зруйнованих міст і сіл, шкіл та лікарень Інтеграція зелених технологій у проекти Відновлення
Міжнародні Інвестиції	Залучення та збільшення обсягів іноземних	Підтримка інвестицій у критичні сектори,

	інвестицій Створення сприятливого інвестиційного клімату, зокрема через захист інвестицій	включаючи аграрний сектор
Інвестиційний Клімат	Підвищення правової захищеності інвестицій та оптимізація регуляторного середовища Захист прав інвесторів через залучення правоохоронних органів і посилення законодавства	Забезпечення фінансової підтримки з міжнародних джерел
Енергобезпека	Забезпечення енергетичної незалежності та розвиток відновлюваних джерел енергії	Реалізація проєктів у сфері вітрової та сонячної енергетики Розвиток виробництва зелених газів та впровадження заходів для забезпечення стабільності енергосистеми
Трудові ресурси	Збереження та залучення робочої сили, інтеграція іммігрантів Розробка програм для інтеграції іммігрантів, включно з мовною підготовкою та професійною перепідготовкою	Створення умов для повернення мігрантів через податкові пільги та соціальні гарантії

Критично важливими є такі аспекти, як відновлення промисловості, реконструкція та модернізація критичної інфраструктури, залучення міжнародних інвестицій, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення енергетичної безпеки та збереження трудових ресурсів.

Висновки до розділу 1

Стратегія економічного відновлення України в післявоєнний період у контексті євроінтеграції є важливим системним процесом, що передбачає синхронізоване впровадження низки взаємопов'язаних напрямів політики. Її

пріоритетами виступають реіндустріалізація національної економіки, модернізація критичної інфраструктури та підтримка перспективних інноваційних галузей. Водночас суттєве значення має активне залучення іноземних інвестицій, яке виступає не лише джерелом фінансових ресурсів для відновлення, але й важливим фактором підвищення довіри до України як стабільного партнера на міжнародному ринку. У межах цієї стратегії велика увага приділяється формуванню прозорого й передбачуваного інвестиційного середовища, що передбачає удосконалення правового захисту інвесторів і дерегуляцію бізнес-процесів. Таке середовище є необхідною передумовою для активізації інвестиційної діяльності та мобілізації зовнішнього капіталу. Крім того, важливим вектором є енергетична трансформація, зокрема розвиток відновлюваних джерел енергії та зниження залежності від імпортованих енергоресурсів, що формує засади економічної стійкості в умовах глобальних і внутрішніх викликів.

Окремий акцент зроблено на людському капіталі — збереженні та розвитку трудового потенціалу країни. Повернення українських трудових мігрантів, а також ефективна інтеграція іноземної робочої сили, розглядаються як критично важливі напрями для стабілізації демографічної ситуації та забезпечення потреб ринку праці.

Отже, стратегія післявоєнного відновлення України в євроінтеграційному контексті є цілісною моделлю економічного зростання, що охоплює структурні, соціальні та інституційні компоненти. Її реалізація дозволить не лише відновити економічний потенціал держави, але й забезпечити належну підготовку до вступу в Європейський Союз, відкривши перспективи для сталого розвитку та підвищення добробуту населення.

РОЗДІЛ 2.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Проблеми повоєнного відновлення України

Дослідження висвітлює багатовимірний вплив війни на українські міста, включаючи фізичне руйнування інфраструктури, соціально-економічну дезінтеграцію та екологічні проблеми. Спираючись на міжнародний досвід післявоєнної відбудови в таких країнах, як Німеччина, Японія та Південна Корея, дослідження визначає ефективні стратегії, включаючи модернізацію інфраструктури, промислове відновлення, соціальну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та відновлення земель. У статті розглядаються міські агломерації світу, які зазнали значних руйнувань, включаючи Варшаву, Берлін та Токіо, та визначаються ключові особливості процесів їхньої реконструкції. У дослідженні наголошується на важливості відбудови України відповідно до принципів та цілей Концепції сталого розвитку, дотримуючись стратегії «відновити краще». Це включає повторне використання «післявоєнних коричневих філд», інтеграцію інноваційних технологій та активну участь місцевих громад у процесі відновлення. У статті окреслено потенціал відновлення міських агломерацій України та представлено комплексний набір заходів та практичних рекомендацій щодо відновлення міст, міських територій та постраждалих регіонів. Ці рекомендації базуються на 17 Цілях сталого розвитку [5, с.73].

Фундамент сучасного світового порядку лежить у потужних містах та міських агломераціях, які, поряд із країнами, відіграють ключову роль у трансформації глобальної системи.

21 століття часто називають «століттям міст», оскільки вперше в історії понад половина людства проживає в міських районах. Коріння цього явища, однак, закладено в 19 та 20 століттях, коли процеси швидкої урбанізації стали глобальною тенденцією, що проявилася в усіх регіонах світу. Ці процеси призвели до безпрецедентного розширення міст, а також збільшення будівництва, руйнування та регенерації міських просторів. Міські агломерації є послами економічного зростання, які виконують організаційну, соціальну, екологічну та інноваційну функції та забезпечують всебічну еволюцію країн та регіонів світу [18]. Повторне використання територій центрів та периферій агломерацій виходить на перший план, особливо в контексті сталого розвитку, непропорційного зростання міст та відродження міських центрів[14, с.8].

Кількість, місткість та конкурентоспроможність міських агломерацій сьогодні стають ідентифікатором розвитку території. А ключовою ознакою міст та міських агломерацій визначається сталість та здатність до синергії [30, с.25].

Війна супроводжує людство протягом усього його існування. Однак способи та засоби ведення війни еволюціонують досить швидко. Саме в наш час їхній руйнівний вплив є найпотужнішим за всю історію людства. Військові операції мають багатовимірний негативний вплив на міста та міські агломерації. Він охоплює широкий спектр різних аспектів. Фізичне руйнування інфраструктури-є одним з найочевидніших наслідків, який включає пошкодження житлового фонду, залишення тисяч людей без даху над головою, руйнування транспортних шляхів, мостів та доріг, ускладнення логістики та доступу до послуг, а також пошкодження комунальних мереж, таких як електропостачання, водопостачання та каналізація. Соціальний наслідок бойових дій проявляється у виникненні примусового переселення

населення, що дестабілізує як постраждалі регіони, так і місця тимчасового перебування.

Соціальні зв'язки та культурні центри руйнуються, що призводить до втрати місцевої ідентичності, а психологічний стрес мешканців через бойові дії ускладнює їх повернення до нормального життя. Економічні наслідки включають втрату робочих місць через руйнування підприємств, падіння надходжень до місцевих бюджетів та втрату інвестиційної привабливості пошкоджених територій, що уповільнює їхнє економічне відновлення [39, с.242].

Війна в Україні триває з лютого 2014 року, її повномасштабна фаза – з лютого 2022 року. Під час російсько-української війни міста та передмістя стали основними центрами військової агресії [24, с.21].

До війни в Україні було 23 міські агломерації з населенням 38 000 осіб і більше. осіб (найбільша–Київ, найменша–Дебальцеве)

За цей час деякі регіони та міста були окуповані, окуповані, деякі з них знову окупується. Ці процеси супроводжуються значними рйнуваннями. Є населені пункти, які були повністю зруйновані та більше не можуть функціонувати через масштабний руйнівний вплив. У таких містах, як Щастя, Бахмут, Авдіївка, Торецьк, Вовчанськ та багатьох інших, жодної будівлі не залишилося цілою, а всі комунікації зруйновані. Низка прифронтових міст, таких як Харків, Миколаїв, Суми та Краматорськ, руйнується щодня.

Все це є проявами прямого урбіциду. Водночас, міста, які перебувають під російською окупацією та зазнали більшого ступеня невійськових руйнувань, зазнали непрямого урбіциду.

Однак, після війни відновлення та відродження територій, особливо міст та міських агломерацій, стане нагальним питанням, оскільки вони служать концентраторами та каталізаторами розвитку [3, с.8].

Багато країн світу мають досвід відновлення після масштабних бойових дій. Їхні успішні практики відновлення слід вивчити та можуть бути впроваджені для ефективного відновлення.

Відповідно, зростає кількість досліджень та публікацій присвячена питанням, пов'язаним з післявоєнним плануванням, реконструкцією та відновленням, а також аналізу реставрації архітектури в низці європейських міст після Другої світової війни.

Серед досліджень, присвячених відновленню міст, міських агломерацій та країн Європи та світу, слід відзначити такі. Альванідес, С., Людвіг, К. стверджують, що повномасштабне руйнування, спричинене війною, створює багатопланові проблеми для міської регенерації. Після воєнна реконструкція охоплює не лише відновлення фізичної інфраструктури, а й відродження соціально-економічної сфери, збереження культурної спадщини та адаптацію міст до сучасних викликів[5]. На думку авторів, фізична реконструкція відіграє ключову роль у післявоєнній відбудові, і одним з ефективних інструментів у цьому процесі є геопросторовий аналіз, який дозволяє візуалізувати та оцінювати масштаби руйнувань. На прикладі міста Ессен (Німеччина), використовуючи історичні карти руйнувань та сучасні геоінформаційні технології (ГІС), автори запропонували індекс руйнувань (ІРР), який сприяв виявленню найбільш постраждалих районів та, в майбутньому, оптимізації процесів планування та відновлення.

Дослідження також демонструє чіткий зв'язок між масштабами руйнувань під час Другої світової війни та соціально-економічними диспропорціями у сучасному розвитку міста, оскільки райони, які зазнали найбільших руйнувань, були більш вразливими з точки зору безробіття та низького рівня володіння житлом. Автори зазначають, що інновації в міському плануванні стають особливо важливими з точки зору адаптації до сучасних викликів.

Тому дослідження історичних прикладів, зокрема, досвіду відбудови міст після Другої світової війни для вирішення сучасних проблем та створення сталого міського середовища в майбутньому [5, с.43].

Дослідження Бугальського, Л., Лоренса, П. присвячено аналізу післявоєнної реконструкції польських міст, яка базується на історичних, політичних та соціальних аспектах, що вплинули на процеси реконструкції [7]. Польські міста зазнали значних руйнувань під час Другої світової війни. Їхні наслідки вимагали створення багатошарової стратегії відновлення, яка включала реставрацію історичної спадщини, адаптацію до нових соціальних реалій та інтеграцію сучасних міських принципів. Зокрема, реконструкція Варшави, Гданська та інших міст за довоєнними планами була спрямована на відтворення довоєнного вигляду та відновлення символічної ролі міст. У 1950-х роках політичний акцент змістився на задоволення житлових потреб робітничого класу. Нові квартали створювалися відповідно до принципів індустріалізованої будівничої діяльності, що іноді суперечило збереженню історичних центрів. Реконструкція таких міст, як Мальборк чи Слупськ, є прикладом синтезу нових архітектурних стилів із залишками історичних будівель [7, с.8].

З 1980-х років реставрація таких міст, як Ельблонг та Глогув, передбачала інтеграцію історичних форм у сучасну архітектуру. Ідея «ретроверсії» міст базувалася на збереженні духу минулого, але з інноваційними підходами до дизайну. Сучасні тенденції та комерціалізація почали з'являтися у 2004 році, після вступу Польщі до ЄС. У наш час реконструкція історичних міст включає розвиток туризму та тематизацію міського простору.

Хоча це сприяє економічному зростанню, існує ризик втрати архітектурної автентичності через «фасадизм» та надмірну «туризмізацію»,

що є певним викликом. Абдулла, З. Р., Хуссейн, С. Х. досліджували післявоєнне відновлення на прикладі ревіталізації міста Мосул [12, с.73].

Однією з провідних ідей, наголошених у дослідженні, є важливість залучення місцевих фахівців та громади до процесів відновлення. Дослідження показує, що місцеві експерти мають доступ до цінної інформації та можуть приймати обґрунтовані рішення, що відповідають потребам мешканців.

У дослідженні Віалара, А., проаналізовано процес реконструкції французьких міст після Другої світової війни, зокрема, вплив відповідних планів реконструкції на міські простори. У дослідженні розглядається, як нові міські плани сприяють навігації в перепроєктованих просторах, підкреслюючи при цьому їхній вплив на ідентичність міста. Зазначається, що багато планів не в змозі належним чином зберегти історичну сутність, що викликає занепокоєння щодо збереження культурної спадщини. Дослідження підкреслює вирішальну роль громадських об'єднань у збереженні міської спадщини та наголошує на важливості залучення місцевих громад до процесу реставрації.

Оцінки економічних втрат, яких зазнала Україна внаслідок повномасштабної збройної агресії, свідчать про їхній надзвичайно масштабний характер. Згідно з даними Київської школи економіки, станом на 1 вересня 2022 року сукупні збитки інфраструктурі та житловому фонду оцінювалися у 127 млрд доларів США (табл. 2.2). Якщо врахувати руйнування підприємств усіх галузей, транспортної інфраструктури, мостів, доріг та засобів пересування, загальний обсяг втрат сягатиме 600–650 млрд доларів США, що еквівалентно 325–330% валового внутрішнього продукту України за 2021 рік [7, с.8]. Водночас урядова оцінка потреб у фінансуванні відновлення становить близько 750 млрд доларів США.

З огляду на глибокі руйнування житлового фонду та об'єктів критичної інфраструктури, запропоновано реалізацію двох послідовно-паралельних етапів: першочергову відбудову та подальшу модернізацію. Відновлення України розглядається у трьох вимірах: екстрене реагування на нагальні потреби, реконструкція пошкодженої інфраструктури, а також системна трансформація, орієнтована на інтеграцію в ЄС та НАТО.

За даними таблиці 1, приблизно 40% матеріальних втрат припадає на житловий сектор. Це зумовлює нагальну потребу у створенні тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб, паралельно із запуском масштабних програм капітального житлового будівництва та розгортання соціальної інфраструктури. У цьому контексті Україна поступово впроваджує принципи просторового стратегічного планування, що відповідають європейським підходам. Зокрема, йдеться про поєднання регіональних, транскордонних і секторальних стратегій, забезпечених стабільним фінансуванням, зокрема за рахунок європейських програм, доступ до яких відкривається у зв'язку зі статусом кандидата на вступ до ЄС [28, с.84].

Завершення бойових дій відкриє можливість для реалізації масштабніших програм реконструкції. На думку Ціфакіса Н., постконфліктне відновлення охоплює багатоаспектний і системний процес, який включає військову (забезпечення безпеки), політичну (створення ефективного управління), економічну (реанімація економіки) та соціальну (відновлення справедливості) компоненти. Економічний вектор включає надання гуманітарної допомоги, відбудову матеріальної бази, забезпечення функціонування базових послуг, сприяння розвитку приватного сектору та впровадження реформ, спрямованих на макроекономічну стабілізацію та довгострокове зростання [9].

У цьому контексті вагомим етапом стала презентація Плану відновлення України у липні 2022 року в Лугано, що передбачає залучення

понад 750 млрд доларів США протягом наступного десятиліття. Як зазначає Лаллі М. А., відбудова України матиме далекосяжні наслідки не лише для самої держави, а й для всієї Європи та глобальної демократичної системи управління [32, с.453].

Міжнародна конференція в Лугано об'єднала зусилля понад 40 країн світу та близько 20 міжнародних організацій, які схвалили "Декларацію Лугано", що започаткувала міжнародний механізм підтримки України. У документі викладено принципи, якими має керуватися процес відновлення, зокрема:

- лідерство України у процесі відновлення, із забезпеченням тісної співпраці з міжнародними партнерами;
- пріоритетність реформ, що мають посилити стійкість і ефективність державного управління в межах євроінтеграційного курсу;
- прозорість і підзвітність, що передбачає ефективний контроль використання ресурсів та залучення громадськості;
- інклюзивність і демократична участь, з акцентом на децентралізацію, участь органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства;
- координація всіх учасників процесу, зокрема національних, міжнародних, приватних та академічних інституцій;
- гендерна рівність та соціальна інклюзія, як складові прав людини у процесі реконструкції;
- орієнтація на сталий розвиток, що передбачає узгодження з Цілями сталого розвитку до 2030 року та Паризькою кліматичною угодою [17, с.83].

Таким чином, повоєнна реконструкція України розглядається не лише як технічне відновлення втрачених активів, а як цілісна трансформація держави, що створює інституційну основу для сталого економічного зростання, демократичного врядування та повноцінної інтеграції до європейського простору.

Таблиця 2.2

Загальна оцінка прямих втрат інфраструктури у грошовому вимірі
станом на 2025 рік

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Частка прямих втрат за типом майна, % від загальної суми
Житлові будівлі	50,5	39,7%
Інфраструктура	35,3	27,8%
Активи підприємств, промисловість	9,9	7,8%
Освіта	7,0	5,5%
АПК та зем ресурси	6,6	5,2%
Енергетика	3,6	2,8%
Транспортні засоби	2,7	2,1%
Всього	127,0	10

Аналіз досвіду країн, що зазнали масштабних воєнних дій, дозволяє виокремити три головні чинники, які сприяли успішному подоланню наслідків економічної та соціальної рецесії: суттєва фінансова допомога в умовах руйнувань, проведення комплексних економічних реформ і стимулювання відновлення діяльності приватного сектору, який функціонує у ринковому середовищі [12]. Історичним прикладом ефективного підходу до повоєнного відновлення є План Маршалла, у межах якого країни Західної Європи отримали 13,3 млрд доларів США з метою нарощування обсягів виробництва, розширення зовнішньоторговельної діяльності, посилення фінансової стабільності та розвитку інтеграційних процесів. Програма передбачала надання товарів, послуг і технічної допомоги, орієнтованої на структурну модернізацію. Результатом її реалізації стало зростання ВВП країн-реципієнтів на 35%, розширення внутрішньоевропейської торгівлі на 80%, а також скорочення інфляції, безробіття та дефіциту бюджету [13, с.55].

Формат повоєнної допомоги безпосередньо залежить від характеру та масштабів руйнувань (втрата інфраструктури, робочих місць, шкода здоров'ю населення, екологічні ризики) і напрямів відновлення: промисловість, транспорт, соціальна сфера, житло, екосистеми, оборонна інфраструктура тощо. На вибір стратегії суттєво впливають цілі політики відновлення – підвищення енергоефективності, екологічна безпека, усунення соціальних диспропорцій, що виникли внаслідок війни, та розвиток пріоритетних секторів, які забезпечують довгострокове економічне зростання. Особливої уваги потребує ресурсне забезпечення процесу відбудови. Потенційні джерела фінансування реконструкції України включають державну допомогу у формі грантів і кредитів, що адмініструються міжнародними агентствами, зокрема USAID (США), SIDA (Швеція); фінансову підтримку з боку міжнародних інституцій, таких як Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ; приватні інвестиції; а також репарації. Розглядається механізм репарацій згідно з Міжнародною угодою про репарації (IAR), яка передбачає ідентифікацію, арешт і конфіскацію російських активів з подальшим їх спрямуванням до спеціального компенсаційного фонду. Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН Резолюція L.6/2022 «Сприяння виправленню та відшкодуванню за агресію проти України» рекомендує створення державами-учасницями разом з Україною спеціального механізму відшкодування, заснованого на реєстрі збитків, який наразі формується.

Україна вже отримує суттєву бюджетну підтримку від міжнародної спільноти. Протягом перших дев'яти місяців 2022 року фінансові надходження від партнерів надходили траншами, забезпечуючи близько 60% потреб державного бюджету. Іншими джерелами надходжень стали операції з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), які забезпечили ще близько 30% коштів, та продаж державних боргових паперів іншим

інвесторам – орієнтовно 15%. Найбільшими донорами залишаються Сполучені Штати Америки та Європейський Союз. Лише у вересні 2022 року Україна отримала 1,5 млрд доларів грантової допомоги від США та ще 500 млн євро від ЄС. Додатково Європейський інвестиційний банк надав 500 млн євро на підтримку інфраструктурних проєктів Укрзалізниці та Укравтодору, однак ці кошти не були враховані в державному бюджеті [39, с.245].

У жовтні 2022 року обсяги зовнішніх надходжень зросли: Україна отримала 2 млрд євро від ЄС, 1,3 млрд доларів від МВФ, а також другий пакет кредитної допомоги від ЄІБ на суму 550 млн євро, спрямований на модернізацію критичної інфраструктури. Загальна сума зовнішньої фінансової допомоги в жовтні сягнула близько 4,8 млрд доларів США.

У своїх дослідженнях К. Койн підкреслює, що ефективна післявоєнна реконструкція передбачає формування стійкої ліберальної політичної, економічної та соціальної системи, здатної до автономного функціонування без постійної підтримки ззовні. Обсяги такої реконструкції залежать від наявності глибинних інституційних основ, зокрема спільної ідеології, норм, що визнають пріоритет права приватної власності, відданості ринковим механізмам та забезпечення верховенства права [2, с. 42].

В Україні за три десятиліття незалежності було здійснено вагомі зрушення у напрямі формування інституту приватної власності та становлення ринкових відносин. Разом із тим, за даними звіту Європейської рахункової палати щодо рівня корупції в Україні (2021 р.), хоча і зафіксовано певний прогрес, країна продовжує зіштовхуватися з серйозними викликами. У схваленій у червні 2022 року Антикорупційній стратегії України визначено низку пріоритетних завдань: реформування митної та податкової систем, удосконалення діяльності правоохоронних органів та судової влади, а також посилення прозорості у сфері будівництва та землеустрою. Саме ці сектори

залишаються найбільш вразливими до проявів корупції, що суттєво перешкоджає поверненню довіри з боку міжнародних інвесторів.

Поточна парадигма відновлення та модернізації України орієнтована на стратегічну перспективу повної інтеграції до Європейського Союзу як повноправного члена, а також на активізацію партнерських відносин із державами «Групи семи» (G7). Останні не лише задають високі стандарти для здійснення реформ, але й можуть виступати вагомими донорами у реалізації масштабних проєктів реконструкції. Серед пріоритетних напрямів національної стратегії визначено цифровізацію та впровадження екологічно орієнтованої політики, спрямованої на поступову декарбонізацію економіки та мінімізацію ризиків, пов'язаних зі зміною клімату [15, с. 32].

Однією з ключових цілей економічної трансформації є переорієнтація на створення та експорт продукції з високою доданою вартістю на основі інноваційних розробок. Цей вектор визначено у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [16, с. 63]. За даними 2021 року, у межах реалізації цієї стратегії було виконано 5807 науково-технічних розробок (89,4% від загального обсягу, що фінансувалися з державного бюджету), створено 12389 одиниць науково-технічної продукції (89,2%), з яких понад половину — 6222 одиниці (50,2%) — було впроваджено в практику. Найбільший обсяг створеної продукції — 6755 одиниць (54,5%) — припадав на пріоритетний напрям «Фундаментальні наукові дослідження», з яких 3040 (45,0%) були реалізовані у виробництві або практичній діяльності. Серед провідних типів результатів НТП у цьому напрямі домінують: нові сорти рослин та породи тварин (97,2% відповідної категорії), матеріали (58,3%), методи та теорії (51,5%), а також нові типи виробів (47,8%) [17, с. 342]. Важливою рушійною силою інноваційної відбудови виступають вищі навчальні заклади, насамперед Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», який ініціював

формування інноваційного компонента національної платформи повоєнної трансформації на основі екосистеми «Sikorsky Challenge Ukraine». Ця екосистема, що була сформована ще у довоєнний період, охоплює 25 стартап-шкіл у 20 регіонах України, навколо яких функціонують інноваційні кластери, об'єднані зусиллями підприємств високотехнологічного сектору, фінансових установ, державних органів та місцевої влади. На міжнародному рівні відкрито представництва цієї екосистеми: три — у США, по два — в Ізраїлі, Азербайджані та Китаї, одне — у Польщі. На сьогодні до складу «Sikorsky Challenge Ukraine» входить 110 високотехнологічних компаній, 20 з яких базуються у США, ще 20 — в Європі, інші — в Україні та низці країн Азії та Близького Сходу [19, с. 35].

Крім традиційних джерел фінансування від міжнародних організацій та донорських інституцій, планується створення національного структурного фонду відбудови України. Його функцією стане централізоване акумулювання ресурсів, формування пріоритетів розподілу коштів та забезпечення системного моніторингу за ефективністю їх використання в контексті реалізації державної стратегії реконструкції.

2.2.Перспективи повоєнного відновлення України

Зокрема, дослідження характеризує, як післявоєнна регенерація міст у Франції відображає складні взаємозв'язки між архітектурними рішеннями, міською структурою та культурною спадщиною, а також надає уявлення про сучасні підходи до регенерації міст [40, с.35]. Наприклад, дослідження доцента Національного університету "Львівська політехніка" О. Петришина зосереджені на адаптації європейського досвіду реконструкції браунфілдів до умов Західної України, зокрема Львова, Івано-Франківська та інших міст регіону. Важливо робити це за допомогою інклюзивного, екологічного та

економічно ефективного планування, яке забезпечує довгострокові результати для міст та міських агломерацій [37].

Значна кількість досліджень присвячена прямо післявоєнній відбудові України. Зокрема, у грудні 2023 року під егідою НАТО «Наука заради миру та безпеки» було проведено міжнародний семінар. Науковий захід присвячено повторному використанню військових браунфілдів, сталому повторному використанню об'єктів, залученню громади, оцінці ризиків, наслідкам війни, пов'язаним з війною в Україні [27, с. 5]. Серед інших досліджень, спрямованих на пошук шляхів відновлення міст України, дослідження, проведене за підтримки Фонду Конрада Аденауера, є значним. Воно надає можливість оцінити підходи до післявоєнної реконструкції міст та міських агломерацій України з урахуванням сучасних викликів та принципів сталого розвитку [3, с. 6]. У центрі уваги дослідження є концепція «зеленої реконструкції» та «зеленої трансформації», яка є основою для побудови сталого міського середовища у післявоєнний період.

У дослідженні всі міста України поділені на дві групи: ті, що зазнали значних руйнувань, та ті, що зберегли свою інфраструктуру відносно неушкодженою. Для першої групи автори вважають фізичне відновлення пріоритетом, а для другої-трансформацію відповідно до сучасних екологічних стандартів. Автори розглядають людські ресурси як основу для відновлення міст і територій, наголошується на важливості повернення населення, що вимагає створення комфортних умов життя та праці, включаючи житло, функціонуючу інфраструктуру, доступ до медичних послуг та освіти. Людський капітал визначається як центральний елемент у розвитку міської інфраструктури. Важливо, що як головний принцип міської регенерації автори зазначають «має бути краще, ніж раніше», що включає енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії тощо [26]. Основними джерелами фінансування є міжнародна допомога, репарації,

державний бюджет та приватні інвестиції.

В іншому дослідженні Фарапонов В. проводить аналіз Плану Маршалла з точки зору еволюції допомоги США [13, с.215]. Автор розглядає розвиток цієї політики з середини 19 століття до сьогодні, висвітлюючи перехід від технічних до складних економічних та політичних програм. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти генезис та зміни в адміністративних цілях допомоги, а також її роль у формуванні міжнародних відносин. Це дослідження пропонує новий погляд на досвід реалізації Плану Маршалла для військового відновлення України. Автор наголошує на паралелях між історичним досвідом та сучасними викликами, підкреслюючи важливість стратегічного планування, міжурядової координації та довгострокових перспектив у реалізації програми допомоги.

У статті Дука А. та ін. систематизовано досвід післявоєнної відбудови Німеччини, Японії, Південної пропонується осмислення досвіду цих країн з метою впровадження в Україні [9, с.8]. Автори наголошують, що успіх відновлення залежить від правильного вибору стратегічних напрямків, які складають основу для довгострокових- позитивних змін. Дослідження наголошує на систематизації позитивного досвіду виходу з кризи, звертаючи увагу не лише на відтворення втраченого, а й на забезпечення соціального, економічного та політичного розвитку. Серед ключових напрямків, на яких наголошують автори, для успішного відновлення країн, міст та міських агломерацій, варто відзначити: антикорупційні заходи, оскільки боротьба з корупцією представлена як основа ефективного використання ресурсів; пріоритетність інновацій, зокрема, шляхом концентрації обмежених фінансових ресурсів на освіті, наукових дослідженнях та новітніх технологіях; відповідне податкове регулювання, зокрема, впровадження ефективних механізмів податкового менеджменту для стимулювання економічного зростання.

Дослідження Мезенцева К., Мезенцева О. присвячено питанню урбіциду, тобто навмисного руйнування міст, в контексті триваючої війни в Україні. Основна увага приділяється новим формам урбіциду, що виникають в результаті військових операцій, та впливу цього процесу на післявоєнну відбудову міст та міських агломерацій. Дослідження включає різні аспекти, такі як зміни в міській інфраструктурі; жахливий стан окупованих міст; соціальні та економічні фактори, які впливають на міграційні процеси та наміри внутрішньо переміщених осіб (ВПО). У статті автор виділяє три ключові аспекти урбіциду, які є важливими для післявоєнної відбудови. Зокрема, прямий урбіцид, що включає насильницькі діяння, заплановане руйнування міської інфраструктури; непрямий урбіцид, що проявляється через руйнування соціальних зв'язків; розпад громад та стратегій управління. Автори наголошують, що відбудова міст після урбіциду повинна включати розробку стратегії відновлення, яка враховує потреби ВПО та місцевих громад; інтеграцію нових технологій та підходів до управління містом, які можуть сприяти відновленню соціальних зв'язків та комунікацій; створення інклюзивної політики для запобігання новим формам урбіциду, наприклад, через контроль будівництва та соціальної інфраструктури [24, с.379].

У нашому попередньому дослідженні розглядалися проблеми, викликані війною в Україні, та можливості повторного використання військових браунфілдів, враховуючи їхній потенціал для внеску в соціальну, економічну та екологічну післявоєнну відбудову (розвиток) України [32, с.52].

З огляду на те, що російська війна в Україні значно збільшила кількість, просторовий масштаб та концентрацію браунфілдів, ключові характеристики Війна в Україні триває вже понад 10 років, що є безпрецедентним для Європи 21-го століття. За цей час окупаційні війська завдали нашій країні багато в чому руйнівних та непоправних втрат. Це

концентрований руйнівний вплив на основні компоненти соціо-геосистеми та зв'язки між ними, зокрема [31, с. 332]:

- вплив на суспільство: поява вимушених мігрантів (з 2022 року з окупованих територій, внаслідок бойових дій є люди, які протягом багатьох років кілька разів були вимушеними мігрантами, оскільки обрали для життя територію, близьку до дому, яку з часом окупанти обрали) для нової мети), багато людей виїхали за кордон і вже там адаптувалися, і не планують повертатися; це також загиблі солдати та цивільні, включаючи дітей; • вплив на економіку

- примусова «деіндустріалізація: знищення та виведення з ладу промислових підприємств Донецької, Харківської, Дніпропетровської, Запорізької та інших прифронтових областей України.

Ці підприємства здебільшого формували ВВП країни у довоєнний період [16, с.246]. Враховуючи близькість до лінії фронту, відновлення цілісності цих підприємств у сучасних умовах практично неможливе. Знищення енергетичних потужностей: Каховської ГЕС та Дніпропетровської ГЕС, Трипільської ТЕС, та багатьох інших – мало непоправний вплив на енергетичну систему України, перешкоджаючи не лише генерації (станом на літо 2024 року збережено лише 5% колишніх генеруючих потужностей), але й передачі енергії. Це, відповідно, спричиняє зростання ціни не лише на вартість електроенергії, а й, як наслідок, майже на всі товари та послуги, оскільки електроенергія є важливим фактором ціноутворення. Через обстріли та мінну небезпеку існують проблеми з розвитком агро-промислового комплексу. Горять поля, фермери майже щодня підриваються у прифронтових регіонах під час обробки полів, ворожі ракети знищують термінали із зібраним зерном:

- вплив на природу - мінна небезпека та постійні лісові пожежі, пожежі на полях. Руйнування дамби Каховської ГЕС – це екоцид. Руйнування

екосистем, оскільки бомбардування, артилерійські обстріли та наземні бої призводять до знищення дерев, рослинності та тваринного світу. Річки та озера прифронтових районів повні нерозірваних снарядів, небезпечних як для людей, так і для тварин. Втрата флори та фауни є непоправною, оскільки шанси порятунку від пожеж після обстрілів мінімальні.

Деякі види, втративши свій природний ареал походження, приречені на загибель. Наразі, через військові дії, значну площу території України можна класифікувати як «браунфілди». У нашому дослідженні особлива увага приділяється браунфілдам міст (міських агломерацій) України, які є післявоєнними браунфілдами в результаті військових дій. Це можуть бути дуже малі території в змішаних міських або сільських районах, або великі військов комплекси, громадські місця, промислові об'єкти, аеропорти тощо, що виникли в результаті військових операцій у великих містах та агломераціях [32, с.8].

Сьогодні післявоєнні браунфілди в Україні – це території, що утворилися в результаті обстрілів та військових нападів в центральних районах, на околицях міста, в історичних районах, у традиційних промислових зонах, у мегаполісі та у сільській місцевості. Повномасштабна війна в Україні призвела до значних руйнувань та безпрецедентних наслідків, створюючи нові типи браунфілдів. Які, серед іншого, також містять соціальні наслідки та пам'ять [32, с.7], що залишається в ландшафті та має бути врахована як фізично, щодо реконструкції залишків, так і психологічно, у світлі переосмислення та переоцінки-спадщини [4, с.5], пошуку нових значень, формування колективної пам'яті, включаючи «місця болю та сорому» та гордості одночасно.

Обговорюючи післявоєнну відбудову, головне питання полягає в тому, чи залишатимуться покинуті території безлюдними протягом тривалого періоду, чи конфлікт загостриться без чіткого вирішення. Тому визначення

найкращого підходу до вирішення цих викликів має вирішальне значення [11, с.24].

Наслідки наймасштабніших обстрілів доводять вразливість міських територій до військових загроз. Міста, які можуть існувати сотні чи навіть тисячі років, зазнають систематичного руйнівного впливу та не завжди здатні відновитися за короткий проміжок часу через брак ресурсів. Наприклад, більшість пам'яток історії та культури неможливо відновити у разі значних пошкоджень. Також необхідно враховувати той факт, що наразі неможливо підрахувати кількість жертв на тимчасово окупованих територіях.

Очевидно, що важливим та актуальним питанням є швидке відновлення постраждалих територій, зокрема, міст та міських агломерацій.

Розглянемо випадки міст та міських агломерацій країн Європи та світу, які мають досвід ефективного післявоєнного відновлення (таблиця 1).

Військові дії завдали значних руйнувань інфраструктурі, промисловості та житловому фонду в багатьох країнах Європи та світу. Деякі міста та міські агломерації, які стали епіцентрами бойових дій, були майже повністю зруйновані. Наприклад, Берлін, Варшава, Хіросіма та Сеул лежали в руїнах після війни, що вимагало комплексних зусиль з реконструкції, щоб забезпечити швидке відновлення, зберігаючи при цьому автентичність кожного міста та впроваджуючи сучасні архітектурні рішення. Наслідки використання передової зброї, такої як атомні бомби в Японії, що знищили Хіросіму та Нагасакі, або масовані бомбардування великих європейських міст, були особливо руйнівними. Примітно, що під час Другої світової війни Німеччина та Японія, незважаючи на те, що вони були країнами-агресорами, отримали значну міжнародну підтримку для свого відновлення. Обидві країни стали основними одержувачами коштів за планом Маршалла, що дозволило швидко відновити промисловість та модернізувати інфраструктуру. Аналогічно, міжнародна допомога, організована

Сполученими Штатами та Організацією Об'єднаних Націй, мала трансформаційний вплив на Південну Корею. У випадку Боснії та Косова, міжнародні організації не лише надавали фінансову допомогу, а й брали активну участь в управлінні та нагляді за відбудовою цих територій. Ключовим напрямком післявоєнної реконструкції в таких країнах, як Польща, Японія та Південна Корея, було відновлення та модернізація промисловості. Були реалізовані масштабні програми індустріалізації, спрямовані на створення нових промислових підприємств, розвиток важкої промисловості та покращення транспортної інфраструктури. Крім того, земельні реформи в Японії та Південній Кореї відіграли вирішальну роль в ефективному перерозподілі ресурсів, створивши міцну основу для майбутнього економічного зростання [5, с.73].

Відновлення критичної інфраструктури, а саме транспортних мереж та енергетичних об'єктів, стало пріоритетом у підтримці багатьох країн світу, зокрема у Франції, Хорватії, Боснії та Сербії. Значна увага приділялася відновленню доріг, мостів, залізниць та систем водопостачання.

Такі проекти не лише забезпечували відновлення міст та міських агломерацій завдяки відновленню зруйнованих сполучень, а й створювали нові робочі місця, що сприяло економічній стабілізації.

Ізраїль, наприклад, окрім інтенсивного розвитку промисловості, сільськогосподарських технологій та медицини, зосереджувався на інтеграції біженців та переміщених осіб завдяки створенню нових поселень та забезпеченню їх соціальної підтримки. Такий підхід дозволив уникнути соціальної напруженості та заклав основу для стабільного демографічного зростання. Успішні освітні та медичні реформи, здійснені в Японії та Південній Кореї, значно покращили якість життя населення та забезпечили підготовку кваліфікованих кадрів для подальшого відновлення [12, с.324].

Реформи, спрямовані на політичну стабільність, також відіграли значну роль у післявоєнному відновленні. У Хорватії та Албанії прагнення вступити до Європейського Союзу стимулювало модернізацію державного управління та економіки. У Боснії та Косово стабілізації сприяло створення нових демократичних інституцій за підтримки міжнародної спільноти.

Політика регіонального розвитку, особливо у Франції, забезпечила збалансоване національне зростання та запобігла економічній нерівності між регіонами. Крім того, прийняття антикорупційного законодавства та зменшення корупційних ризиків були вирішальними кроками для багатьох із цих країн. Країни, які інвестували управління процесами реконструкції є важливими для сталого розвитку та довгострокового економічного зростання. Успішний досвід країн, які відбудувалися «краще, ніж раніше», має служити цінною моделлю для післявоєнних відновлювальних зусиль України.

Тому післявоєнне відновлення України, її міст, міських агломерацій та регіонів вимагає комплексного підходу. Він має включати відбудову інфраструктури, соціальну інтеграцію, відновлення людського потенціалу та модернізацію економіки та регіональний розвиток. Багато міст та міських агломерацій змушені змінювати та розширювати виконувані функції, враховуючи втрату традиційних (таких як, зокрема, промислові) та набуття нових: інноваційних, креативних тощо. На основі аналізу історичних прикладів можна запропонувати кілька ключових моделей відновлення, які можна адаптувати до сучасних умов та поєднувати між собою [35, с.73]:

- програмна реконструкція інфраструктури та економіки—модель була розроблена на основі прикладів Німеччини, Японії та Франції після Другої світової війни. Їхній успіх ґрунтується на масштабних інвестиціях у відновлення транспортної, енергетичної та житлової інфраструктури. Уряди координували міжнародну допомогу(включаючи план Маршалла) та

запроваджували реформи для стимулювання економічного зростання. Такий підхід дозволив не лише відновити зруйновані території, а й закласти фундамент для майбутнього економічного «дива».

- індустріалізація та модернізація модель, сформована на основі досвіду Польщі та Південної Кореї, ефективного відновлення яких ґрунтується на розвитку промисловості та впровадженні сучасних технологій. Польща зосередилася на індустріалізації, розвитку важкої промисловості та модернізації транспорту. Південна Корея, у свою чергу, стала одним з «азійських економічних тигрів» завдяки підтримці інновацій та формуванню таких промислових гігантів, як Samsung та Hyundai.

- децентралізація та регіональний розвиток—Франція після війни запровадила політику регіонального розвитку, інвестуючи в менш розвинені регіони. Це сприяло сталому економічному зростанню країни та покращенню якості життя населення.

Такий підхід може бути корисним для зменшення соціально-економічної нерівності між містами та міськими агломераціями різних регіонів залучення міжнародної допомоги та інтеграція до міжнародних організацій. Зокрема, Боснія і Герцеговина, Косово та Сербія успішно використовували міжнародні програми для відновлення інфраструктури. Міжнародні організації надавали фінансову підтримку, сприяли реконструкції транспортних мереж, електропостачання та інших ключових секторів економіки. Такий підхід дозволяє компенсувати брак власних ресурсів. Після воєнних конфліктів Хорватія та Албанія провели глибокі реформи з метою вступу до Європейського Союзу та НАТО. Це надало їм доступ до міжнародних фондів, стабілізувало політичну ситуацію та прискорило економічний розвиток [17, с.63].

Інтеграція до міжнародних організацій створює довіру інвесторів та відкриває нові можливості для післявоєнного відновлення, зростання та

розвитку. Відновлення міст, міських агломерацій та регіонів України повинно включати три основи сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. Дослідження сталого розвитку браунфілдів включає інтегровані підходи до екологічного, просторового та міського планування в рамках відповідної політики та стратегій [28]. Економічні, екологічні та соціальні аспекти проблеми браунфілдів передбачають роботу з різними інтересами різних зацікавлених сторін [33].

Оскільки сталий розвиток залишається фундаментальною метою ЄС, конкретні політики сталого розвитку повинні бути включені до практик розвитку, які зберігають та захищають, мінімізуючи негативний вплив браунфілдів у межах міських громад [28]. Реалізація потенціалу регенерації для сталого розвитку міста має чітку та зрозумілу методологію та параметри, включаючи цілісний сталий розвиток для управління забрудненням та обґрунтування та зміст повторного використання; управління існуючими будівлями та інфраструктурою; землекористування та міське планування в забудованих територіях; процеси та методи планування участі громадян; управління проектами браунфілдів [33]. Потреби та виклики відновлення та розвитку міст і міських агломерацій України відповідно до цілей сталого розвитку показано у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Потреби та виклики відновлення та розвитку міст і міських агломерацій України відповідно до 17 цілей сталого розвитку

Цілі сталого розвитку	Актуальність для України	Необхідні дії	Впровадження для України
1. Без бідності	Війна призвела до масштабної втрати доходів для мільйонів українців, особливо в найбільш постраждалих регіонах	Надавати цільову допомогу постраждалим, зокрема переміщеним особам та вразливим верствам населення.	Впроваджувати програми працевлаштування та підтримки малого бізнесу.

2. Економічна небезпека	Сільськогосподарська інфраструктура зруйнована, великі площі сільськогосподарських угідь забруднені мінами, що загрожує продовольчій безпеці.	Інвестувати в сільськогосподарський сектор, відновити сільськогосподарське виробництво у постраждалих районах. Надавати гуманітарну допомогу та продовольчу безпеку.	Деокупація територій та розмінування сільськогосподарських угідь.
3. Міцне здоров'я та благополуччя	Медична інфраструктура, особливо у прифронтових районах, потребує відновлення.	Реконструкція лікарень, впровадження програм психосоціальної підтримки та реабілітації для жертв війни.	Відбудова зруйнованих лікарень та створення мобільних медичних бригад у важкодоступних районах
4. Якісна освіта	Зруйновані школи та університети обмежили доступ населення до освітніх послуг.	Відновити школи та університети, забезпечити цифрову інфраструктуру для дистанційного навчання.	Розширення програм дистанційного навчання.
5. Гендерна рівність	Жінки в Україні, як і чоловіки, активно беруть участь в оборонних та волонтерських ініціативах. Впровадити програми соціальної адаптації для жінок-переселенців	Стимулювати участь жінок у місцевому самоврядуванні.	Впровадження спеціальних грантів для жінок-підприємців у постраждалих регіонах. Розробити програми підтримки жінок-ветеранів. Підтримка жінок, які втратили годувальників через війну.
6. Чиста вода та санітарія	Військові дії порушили доступ до водопостачання в багатьох регіонах України.	Відновити водопостачання та водовідведення у зруйнованих містах, впровадити проекти з очищення води. Відновлення	Впровадження програм з очищення водойм від наслідків бойових дій.

		централізованих водних систем.	
7. Доступна та чиста енергія	Енергетична інфраструктура стала головною мішенню для ворожих атаків	Створення потужностей відновлюваної енергетики (сонячні, вітрові станції).	Заміна зруйнованих енергетичних об'єктів з використанням розподілених сонячних та вітрових електростанцій. Відновлення енергетичних систем з використанням стійких до атак технологій, модульність системи.
8. Гідна праця та економічне зростання	Мільйони українців втратили роботу, особливо в найбільш постраждалих промислових регіонах країни.	Стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу за допомогою податкових пільг, грантів та позик.	Інвестувати в індустріальні парки. Створення індустріальних парків у постраждалих регіонах. Податкові пільги для підприємств, які створюють робочі місця.

Для забезпечення сталого економічного розвитку постраждалих міст та міських агломерацій вкрай важливо відновити інфраструктуру. Це включає реконструкцію транспортних мереж та їх компонентів, таких як дороги, мости та логістичні пункти, а також відновлення зруйнованих енергетичних об'єктів та комунальних систем. Такі заходи закладуть основу для подальшого економічного розвитку, покращать мобільність населення та перевезення вантажів. Ще одним важливим напрямком є диверсифікація економіки. Для досягнення цього необхідно підтримувати малий та середній бізнес, який є основою економічної стабільності, розвивати високотехнологічні сектори, такі як ІТ та креативний кластер, а також стимулювати створення та впровадження стартапів. Ці зусилля сприятимуть створенню нових робочих місць та залученню інновацій для відновлення та

зростання. Важливим кроком є створення індустріальних парків, які мають слугувати платформами для залучення міжнародних інвестицій. Функціонування цих парків може дозволити створення сучасних підприємств у постраждалих регіонах, сприяти впровадженню нових технологій та підвищити рівень зайнятості. Подальша інтеграція з європейською економікою також є життєво важливою. Це вимагає реконструкції та модернізації логістичних вузлів, таких як порти, аеропорти та залізничні станції, для підтримки експорту української продукції та забезпечення інтеграції в європейські ланцюжки поставок. Надання податкових пільг підприємствам, що працюють у постраждалих регіонах, разом із грантами на підтримку місцевого виробництва, також може бути ефективним стимулом. Ці заходи стимулюватимуть економічну активність та сприятимуть розвитку місцевих громад.

Інтеграція вимушених мігрантів у приймаючі громади, надання житла та доступу до соціальних послуг, а також створення програм перепідготовки та працевлаштування є важливими завданнями в контексті реалізації соціальної складової сталого розвитку. Це дозволить переміщеним особам почуватися стабільно та брати участь у процесі економічного відновлення. Також важливо зосередитися на відбудові соціальної інфраструктури, включаючи відновлення шкіл, дитячих садків, лікарень та культурних закладів. Особливу увагу слід приділити доступності цих закладів для людей з інвалідністю, що допоможе забезпечити рівні можливості для всіх верств населення. Ще одним важливим аспектом є психосоціальна реабілітація. Для цього необхідно створити мережу центрів психологічної підтримки та реабілітації для допомоги ветеранам, особам, які постраждали від війни, та їхнім сім'ям у відновленні психічної рівноваги та адаптації до мирного життя. Важливим завданням у післявоєнній відбудові, як показує практика, є зміцнення місцевого самоврядування шляхом надання громадам більших

повноважень та ресурсів для участі в процесах відбудови. Це сприятиме децентралізації, забезпечить ефективне управління ресурсами та заохочуватиме активну участь громадян у прийнятті рішень.

Відновлення та збереження культурної спадщини повинно бути гарантовано шляхом реконструкції історичних пам'яток та реалізації програм, спрямованих на відновлення національної ідентичності. Це не тільки збереже унікальну історію країни, але й сприятиме соціальній згуртованості та посилить культурний розвиток населення.

Перехід до екологічно сталого розвитку міст передбачає мінімізацію впливу на довкілля та створення комфортного середовища для життя. Одним з основних напрямків його реалізації є впровадження «зелених» технологій у міському просторі [13, с. 74]. Це включає використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні та вітрові електростанції, особливо при оновленні енергетичних систем для зменшення залежності від викопного палива. Також необхідно організувати ефективну утилізацію та переробку будівельних відходів, що утворюються в результаті руйнування, відкрити сучасні сміттєпереробні заводи, які зменшать негативний вплив відходів на довкілля та сприятимуть повторному використанню ресурсів [23, с.74]. Особливу увагу слід приділити розвитку та розширенню зелених зон у процесі відновлення. Реконструкція парків та створення нових зелених насаджень сприятимуть зменшенню наслідків урбіциду, покращенню мікроклімату міст та забезпеченню громадян місцями для відпочинку та оздоровлення. Необхідно систематично контролювати стан навколишнього середовища.

Висновки до розділу 2

Правове й інституційне підґрунття для повоєнної відбудови України почало формуватися практично синхронно з початком повномасштабної військової агресії та на сьогодні набуло системного вигляду. Відмінною рисою українського досвіду є попередній шлях структурних реформ, які створили сприятливе середовище для залучення інвестицій у пріоритетні сектори: відновлювану енергетику, аграрну галузь, переробну промисловість, інформаційно-комунікаційні технології. Навіть у воєнних умовах низка галузей демонструє стійкість і експортний потенціал. За даними НБУ, упродовж дев'яти місяців 2022 року ІТ-сектор забезпечив \$5,5 млрд валютної виручки, продемонструвавши зростання експорту на 13%. Аграрно-промисловий комплекс, попри бойові дії та складну логістику, вийшов майже на довоєнні обсяги експорту зернових, зберігаючи статус бюджетоформуючої галузі.

Міжнародна підтримка у процесі економічного відновлення відкриває можливості для модернізації виробничої бази та глибокої реструктуризації економіки через стимулювання виробництва високотехнологічних товарів і послуг з високою доданою вартістю, інтегрованих у глобальні ланцюги постачання. Досягнення цих цілей потребує наявності стабільного фінансування, дотримання принципів прозорості, підзвітності, ефективного управління та запобігання корупції. Реалізація цих умов уможливить формування сучасної інноваційної економіки впродовж 10–12 років. Використання різноманітних джерел інвестицій і залучення досвіду іноземних партнерів сприятимуть системній трансформації та розвитку людського капіталу, заснованому на засадах людиноцентричності.

ВИСНОВКИ

Війна в Україні триває вже понад десять років і є найбільшим військовим конфліктом у Європі з часів Другої світової війни. Вона характеризується актами геноциду, урбіциду та екоциду.

Міста, села та регіони, особливо міські агломерації, які служать центрами соціального, економічного та культурного життя, а також «точками зростання» та центрами інновацій, що рухають розвиток України, серйозно постраждали від руйнівного впливу військових операцій.

Аналіз досвіду післявоєнної відбудови в інших країнах показує, що успішне відновлення пошкоджених територій («післявоєнні браунфілди») можливе завдяки комплексному підходу.

Цей підхід має включати відновлення фізичної інфраструктури, економічну модернізацію, соціальну реінтеграцію та екологічні аспекти.

Цілісне відновлення постраждалих територій можливе лише за умови узгодження всіх компонентів сталого розвитку – соціального, економічного та екологічного. Міські агломерації залишаються головними рушійними силами розвитку та повинні бути пріоритетними в процесі відновлення, оскільки вони є "полюсами зростання" та центрами інновацій. Їхня поляризуюча сила може значно пришвидшити та покращити відновлення всієї території України. Залучення міжнародної допомоги, включаючи інвестиції та гранти, має вирішальне значення для успішної реалізації програм реконструкції. Не менш важливою є соціальна інтеграція, яка вимагає активної участі громадськості та місцевих громад. Така залученість підвищить ефективність відновлювальних зусиль та забезпечить стійкі результати.

Ця робота робить внесок у науковий дискурс про відновлення України відповідно до Концепції сталого розвитку в умовах Невизначеності, зосереджуючись на швидкому та ефективному відновленні міст та міських

агломерацій. Подальші дослідження авторів спрямовані на тестування адаптивної моделі відновлення міських агломерацій, яка відповідає на сучасні виклики, включаючи процеси урбіциду та екоциду, використовуючи Харківську міську агломерацію як приклад, яка зазнала значних руйнувань під час війни. Також необхідні поглиблені дослідження для вивчення змін у статеві-віковій структурі населення та міграційних процесів, спричинених війною, щоб забезпечити ефективне планування майбутнього відновлення. Крім того, оцінка економічного впливу міжнародних програм відновлення на регіональний розвиток та еволюцію міських агломерацій є ключовим завданням для майбутніх досліджень. Найбільшим викликом у проведенні наукових досліджень у цій галузі є стан невизначеності, оскільки війна триває, а масштаби її руйнівного впливу постійно зростають. Тим не менш, зусилля щодо розробки та адаптації програм відновлення та моделей перспективного розвитку залишаються вирішальними для майбутнього післявоєнного відновлення України.

Відновлення економіки за умови підтримки міжнародної спільноти створює передумови для оновлення виробничої бази та здійснення глибокої структурної трансформації економічних секторів. Це передбачає зростання обсягів виготовлення інноваційної продукції та послуг з високою доданою вартістю, а також активне включення українських компаній у глобальні виробничо-логістичні ланцюги.

Наявність стабільного та достатнього фінансування реалізації відбудовчих проєктів, разом із неухильним дотриманням принципів прозорості, підзвітності, ефективного управління й запобігання корупційним проявам, стане запорукою формування сучасної економіки на інноваційній основі в середньостроковій перспективі (10–12 років). Залучення різнопланових джерел інвестицій та використання експертного потенціалу міжнародних партнерів сприятиме здійсненню комплексної економічної

трансформації та розвитку людського капіталу відповідно до ідеології людиноцентричної моделі розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишлінський Г., Репко М. та ін. Економіка України під час війни: звіт за жовтень 2022. Центр економічної стратегії, German Economic Team, 22 с.
2. Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права. пер. А. Фролкін. К. : Основи, 2000. 520
3. Дяченко С., Булана О. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення.Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspis-ni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 10.11.2022)
4. Жовновата В.О. Соціальна справедливість як концепт. ВІСНИК НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск 3’2012. С. 16-22
5. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf (дата звернення: 8.11.2022).
6. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. Журнал європейської економіки. 2022. Т. 21, № 2 (81). С. 190–207.
7. Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.

8. Пилипенко Г.М. Соціальна справедливість у світовій економіці: одвічний конфлікт держави і ринку. Економічний вісник, 2017, № 4.С. 9-15.
9. Представники влади 42-х країн підписали декларацію конференції щодо відновлення України в Лугано. Текст. URL:<https://mig.com.ua/predstavniki-vladi-42-h-krain-pidpisali-deklaraciju-konferencii-shhodo-vidnovlennja-ukraini-v-lugano-tekst/>
- 10.Ролз Джон. Теорія справедливості. Пер. з англ. О.Мокровольський. К: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 823 с.
- 11.Самоходський І. Аналіз міжнародного досвіду та найкращих практик щодо прозорості та підзвітної відбудови. USAID, 2022.
- 12.Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12> (дата звернення: 11.11.2022).
- 13.Остролуцька Л. Інноваційна трансформація України – інвестиція у стабільність Європи. URL:<http://svit.kpi.ua/2022/11/04/> (дата звернення: 21.11.2022)
- 14.Софій О. Стратегія «Європа-2020»: у центрі – людина. Європейський діалог. URL: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-uevropa-2020-u-tsentrilyudina> (дата звернення: 10.11.2022).
- 15.Вінокуров Я. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що треба зробити владі? Економічна правда. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/>

16. Григоришин Р. Економічне відновлення України: місія можлива. Економічна правда. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/19/716880/>
17. Дефіцит робочої сили: Україні доведеться запрошувати мігрантів з інших країн, якщо біженці не повернуться. Visit Ukraine. 2024. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4140/labor-shortage-ukraine-will-have-to-invite-migrants-from-other-countries-if-refugees-do-not-return#google_vignette
18. Кабмін виділив 2,7 млрд грн на експериментальний проєкт з відбудови чотирьох населених пунктів. Слово і Діло. 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/08/09/novyna/ekonomika/kabmin-vydilyv-27-mlrd-hrn-eksperymentalnyj-proyekt-vidbudovy-chotyrox-naselenykh-punktiv>
19. Мартинюк О. О. Всесвітня історія. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1490-vsesvitnya-istoriya-7-klas-gisem-2020.html> (дата звернення: 25.11.2023). 9. Бевз Т. В. Суверенітет як невід’ємна ознака держав у документах і практиці українського державотворення. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_suverenitet.pdf (дата звернення: 25.11.2023).
20. Кресіна І. О. Регіональна політика в Україні. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/6753> (дата звернення: 25.11.2023). 11. Зеленський В. О. Справедливість – це перемога. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732021-zelenskiy-spravedlivist-ce-peremoga-ukraini-u-vijni-i-viroki-vbivcam.html> (дата звернення: 25.11.2023).
21. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для

- України. Економіка України. Economy of Ukraine. 2019. No 1 (686). С. 75-89.
22. Римар З. І., Корнієнко В. О. «План Маршалла»: роль і значення для Європи. URL: [http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29849/Римар.pdf?sequence=1&isAllowed\(датазвернення:25.11.20](http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29849/Римар.pdf?sequence=1&isAllowed(датазвернення:25.11.20)
23. Наша робота з відновлення критичної інфраструктури України приносить відчутні результати. Nefco. 2024. URL: <https://www.nefco.int/news/наша-робота-з-відновлення-критичної/>
24. Перехід від гуманітарної допомоги до проєктів відновлення у постраждалих регіонах – розроблена стратегія. Міністерство відновлення. 2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35394.html>
25. Перспективні галузі економіки, прогнози розвитку після війни. YCMarket. 2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspiektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislia-viini/>
26. Повернення українців додому та трудова міграція підживляють ринок праці. Інтерфакс. 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/976097.html>
27. Про затвердження Дорожньої карти для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіа-простору після припинення чи скасування воєнного стану: наказ № 451 від 28.06.2024. Міністерство культури та інформаційної політики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/>
28. Раннє відновлення – щоб жити тут і зараз. Антикризовий медіацентр. 2024. URL: <https://acmc.ua/rannye-vidnovlennya-shhob-zhyty-tut-i-zaraz/>
29. Трудові ресурси для повоєнного відновлення України (червень 2024р.). Центр Разумкова. 2024. URL:

- <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/trudovi-resursy-dlia-povoienного-vidnovlennia->
30. Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. Аналітична записка на основі всеукраїнського соціологічного опитування. Dixigroup. 2024. URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-majbutnogo-vstup-do-yes-povoyenna-vidbudova-ekologichni-problemy-ta-energetychna-nezalezhnist-ochyma-peresichnogo-ukrayinczya/>
31. Справедлива відбудова. Якою буде Україна після війни. Конференція 21-22 жовтня 2022 р. Спільне. URL: <https://commons.com.ua/ru/conference-reconstruction-justice-post-war-ukraine/>
32. Як відбудувати Україну після війни. Ukraïner. URL: <https://ukraïner.net/vidbudova/>
33. Даценко В. В очікуванні відбудови: п'ять запитань, на які досі немає відповідей. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/v-ochikuvanni-vidbudovi-pjat-zapitan-na-jaki-dosi-nemaje-vidpovidej.htm>
34. Фелів О., Загнітко О., Даців С. Практика енергетики в умовах війни: тренди, кейси, прогнози. Юридична газета. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/energetichne-pravo/praktika-energetiki-v-umovah-viyni-trendi-keysii-prognozi.html>
35. Чапляк Н. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80>
36. Collier P., Hoeffler A. Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies. The World Bank Development Research Group. 2002. 24 p.

37. Brtyshcheva I., Kramarenko I., Sirenko I. The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8. No. 2, 2022. P. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82>.
38. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetoniensis. URL: <https://pesd.princeton.edu/node/586> (дата звернення: 9.11.2022).
39. Lally M.A. Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. American Foreign Service Association. URL: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector> (дата звернення: 9.11.2022)
40. Lewarne, S., Snelbecker, D., 'Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall
41. Plan to the Reconstruction of Iraq', Long Report Prepared for USAID, The Services Group, Inc., Arlington 2004, 133 p.
42. Ukraine Reform Conference. Проєкт Плану відновлення України. URL: <https://ua.urc2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 11.11.2022).